

Vsebina 9. zvezka :

1. Zamejski: *Vizija* 513
2. Fr. Gestrin: *V hladnici* 515
3. Janko Kersnik: „*Rošlin in Vrjanko*.“ Povest 516
4. Dr. M. Murko: *V provinciji na Ruskem*. Potopis. (Dalje.) 529
5. Ferdinand Seidl: *O menjavi topline v Ljubljani*. (Konec.) 542
6. Dr. Ivan Tavčar: *Grajski pisár*. Zgodovinska podoba. (Dalje.) 546
7. A. Planinec: *Oče in hči*. Povest. 554
8. Anton Funtek: *Luči*. VI. 564
9. Književna poročila:
 - XII. Jos. Lendovšek: *A. Janežičeva slovenska slovnica*.
Za srednje šole privedil in predelal dr. Jakob Sket,
c. kv. profesor. Šesta predelana izdaja. Cena 1 glđ. 30 kr.
V Celovcu 1889. Tiskala in založila tiskarna družbe
sv. Mohorja v Celovcu. (Dalje.) 566
10. Listek: *Levstikov spomenik*. — *Vijolice*. — »*Slavček*« —
 »*Pedagoški letnik*.« — *Ivan Kukuljevič Sakcinski † in*
Adolfo Veber †. — *Na Vidov-dan*. 569

Urednikova prošnja.

Zadnje mesece smo prejeli več knjig, katerih doslej še nismo utegnili oceniti. Ravno tako nam je došlo več rokopisov, katerih doslej še nismo natisnili, a dopisnikom tudi ne sporočili o njih. Urednik je mislil, da bode za to imel dovolj časa o počitnicah. A mnogim ljudem počitnice niso počitki in med te ljudi je prištevati tudi našega urednika. Korekturę za Matico, za Jurčičeve spise, uredovanje Levstikove zapuščine, poročila v ljudsko-šolskih stvaréh in drugi neodloživi pósli mu pobero ves prosti čas, da je vse dotične gg. pošiljatelje in pisatelje primoran prošiti: »Potrpite in oprostite!«

Ljubljanski

ANON

Leposloven in znanstven list.

Štev. 9.

V Ljubljani 1. septembra 1889.

Leto IX.

Vizija.

Imel sem sanje neobične, grózne.
A kaj li sanje? Vizijo naj pravim,
Prerokbo bridko; oh, da bi ne bila!
Prostirala pred máno je široka,
Prekrasna se planjava; lepe góre
In divne so jo venčale gorice;
A jaz z goríce gledal sem na plan.
Prijazno svétlo se nebó smijalo,
Smijala se okrog je cvétna zemlja,
Poléhko vétrec vél je, in veselih
Ptíc mnóžica je milo se glasla.
V razkošji pomladánjem bujno drevje
Šumelo je po gajih in brezskrbno
Po travi so se pasle srne skóčne,
Navskriž je zajéji begal rod po stèzah.
Od vseh strani mi blagodéjen mir
In nenavadna mi rádost je véla
V srcé potrto: bil takrát sem srečen
Ter mislil sem in mislil krasne misli,
In v sladkih se nebeških harmonijah
Topila koperneča mi je duša.
Ko ves takó zamaknen v zlata sanje
Z lehkó sem domišljijo se sprehajal
V deveti daleč čarobni deželi,
Vzbudí me zdajci piš in šum Na nóge
Takó poskoknem. Glej, oblak ogromni,
Razpenjajoč na jasno se obzorje,
Nebó zagrinja kot mrtvaški prt.
Čez plan in góre mrak peruti črne
Prostira brzo in od vseh strani
Ozračje temno mráz strupén prešinja.
In glej, plamteč od vzhóda na zahód
Zasveti blisek se. Takó preplašen

Umolkne pevčí glasni zbor; plahó
Spustí se v beg ti skokonoga srna,
Vztrepeče zajec, v goščó se potisne,
Prestrašena v brlog se skríje zvér.
In ko s trepetom v srci kvišku glavo,
In zbegane očí povzdignem k nebu,
Oh, gróze ti! pošast visoko v zraku
Z mogočnim krilom pluje pod oblaki!
Oči ji divje — dve krvávi zvezdi,
Plamén zelenkast dih je njenih ust,
Lasjé — modrási jezno sikajoči,
In šum perut kot piš nevihte silne.
S krvavim svitom ji v satanskem čelu
Zaznamljeno blestí imé »Nezloga«.
V koščéni pésti čaša ji steklena —
V oči te zbaða čudni nje odsév —
Kipeča v čaši tekočina črna,
To kačja krv, to strup je smrtonosen,
Nezloge plodni kal in kal sovraštva!
In koder gre, iz grozne čaše kaplje,
Kot zvezde, ki se vtrínjajo čez noč,
Plamteče z zvižgom padajo iz viška
Na bujno pólje, na zelene trate,
Na drevje, na cvetlice in na bilje;
Cvrč in zvija vse se, kamor kane
Iz grózne čaše tekočina grózna,
Zatrto vse, požgano, zamorjéno,
Uničeno je vse! Oh, béda, béda!
Neznosen smrad in góst dim in plamén
Samó ostaja za pošastjo kletó.
Ko to s trepetajočim srcem motrim,
Mogočen strah in bridka žalost srce
Premagata mi v prsil; moč zapušča

Z grozó potrte ude mi, nogé pomoč
Odpovedó, in tajnih sil prevzet,
Na tlá se zdajci zgrúdim nezavesten!

* * *

Kadár prestrašen in začuden vzbúdil
Iz težkih sem se sanj, le tiha noč
Po sobi mi vladala je in zunaj;
Krepkó z zvonika bližnjega zvenéla
Čez mirni zrak je pólunočna ura.
In dolgo čúdil sem se sanji čúdni,
In tak čudé se, zopet sem zadremal
Ter vnovič bil sem na goríci prejšnji,
In krasna znova pred menój planjava
Bujoocvetoča, rodovita širom
Prostirala je v daljo se. Jaz gledal
In gledal sem, a čúdo! od daleka
Vse videl sem podrobno, vse razločno
Prav kakor da mi pred očmi bi stalo.
Široka se posred je vila cesta
In več stezá na desno in na levo.
Ko tako gledam, kar ugledam zdajci
V daljavi sinji dva možá junaška,
S korakom brzim od strani nasprotnih
Po beli cesti proti si hiteča.
Jednak obraz, jednaka je obleka,
Na vidu ródna brata, jednomáta
Sinova sta, vse kaže; motri, motri
Kakó v ljubezni bratovski objela
Skoraj se bosta, in besede mile
Na srečanju nenadnem govorila! . . .
A kaj? Obema, glej, zastane noga,
Na beli cesti negotova noga!
In kaj ti slišim? Kákovšne pozdrave?
Oh, kaj je to? Besede jezne, žblčne,
Trdé besede, aj! krivičen gólč!
Izpádi vama jezik, ródna brata!
Modrásji, s trupom napojéni jezik,
In pomračé naj vama se krvave
Očí, blesteče v ognji in sovraštvu! . . .
A ni dovolj! Sramota vekovečna!
Na brata zaslepljen je brat rokó
Prekleta dvignil, oh, vsehníla mu!
Gorjé, gorjé! razvnel se bój je divji,
Po tleh sovražna vijeta se brata!
Aj, grozni vid! Kri bratovska že teče! . . .
Zgrozi visoko se nebó, in zemlja

Osúpla zatrepeče, mrkne solnce,
Oblaki nakopičijo se ténmi
In góst raztegne se po zemlji mrak,
Popíše veter, burja se razjari,
Ječí in poka in šibi se gozd.
Vse vprek drevé se čez obzorje bliski,
Mogočno stresa grom oblake črne,
Ognjene strele padajo iz néba:
Vse trese, vse se krčevito zvija,
In z bratom brat, in mrak se bije z lučjo,
Nebó se z zemljo v gorostasnem bóji:
Vse plam in dim, vse vré, grmi in vríska,
Kot da spopadli so v krvavem klanji
Nebés in pékla silni se sinovi.
Pretresla groza vse mi ude, strah
Srcé mi stisnil je, in že sem mislil,
Da je po meni, ko vzbudim iz sná se
In v tiho noč glóboko se oddahnem.

* * *

Utrujenega sèn me spet objame
In znóva sanjam sanje neobične
Sedél sem novič, tak se mi je zdelo,
Na prejšnji visočini. Noč je bila,
Vse tiho na okoli in vse mrtvo.
Pod nebom sive so oblakov kópe
Lenó vlačile se naprej, nazaj;
Mízale tu in tam so redke zvezde,
In zdaj pa zdaj zaspano blédi mesec
Pogledoval na zemljo je dremótno.
Izséhla vsa je bila trava, cvetje,
In listje vse po drevji posušeno
Ter tiho veter dihal je v tršícih
In padalo je listje in šumelo.
In večni vzdih in bridkotožni stok
Dozdevalo se je, da zrak prešinja.
Kakó otožnotiha mrtva noč!
A kaj li tamkaj dóli je v raváni?
Kaj bliska se, ko mesec v niž pogleda?
Saj to ni več raván? Čuj, šum valóv
Tihotno redom v skalni breg bijočíh! . . .
Z gorice stopim na obalo písto;
Ne bilka v vsem ni tam obližji rasla —
Vse suh je pések in vse gola skala
Z zaspanim šumom pénosti valovi
Nemirno semtertjá so se podíli.
Ko tako gledam, glej, izmed valovja,

Oj, grozen vid! človečja zdaj pa zdaj
 Mrtva je roka, pa zopet ti glava
 Pojavljala se v negotovem svitu.
 Bistreje zrem; vtopljenca to je truplo!
 Oh, Bože moj! in tankaj zopet drugo!
 Oj, groznega prizora! val nemirni,
 Igraje ž njima se, k obali pústi
 Pred nóge mi drhteče ji priganja.
 Nad njima in okrog ponočnih ptic
 Krdelo mnogobrojno se z otožnim
 Mrtvaškim klikom zgrinja in se vánji
 Zaganja, da bi s plenom si nenadnim
 Napasle gladna zevajoča zréla . . .
 Li nista bratov dveh ti mrtvi trupli?
 Prekleta noč! oh, kaj si mi razkrila!
 In s káko si igračo vi igrate,
 Jezera grozovitega valóvi?
 Oh, ti prekleta bratovska nezloga!
 Sramota vekovečna! Béda, béda! . . .
 In govorečemu takó na hip
 Poznana že mi spaka strahovita
 Z gorečimi očmi je meni proti
 Iz dalje čez valóvje brzo plula,
 A drugi dve na levi in na desni
 Spremljali prvo sta, nohtí mogočne,

Zobóvje strahovito imajoči
 Ter sto očij strupénih in rogóv
 Prečernih sto, in prvi v čelu »Ge«,
 A drugi »I« s slepilnim je odsévom
 Od daleka blestelo. Silna usta
 Grozeče so odpirale, plamén
 In gost blujé dim neprestano v mrak.
 Ko dohitele trupli umorjeni,
 Z veseljem so pogóltile ji divjim
 Ter gobec si krváv lížé pohlepno
 S strupenimi očmi okrog ískale,
 Ne bi li plena se kaj si dobile
 V široko gladno zevajoče zrélo.
 In ko zasledile so mene, brzo
 Zagnale s strašnim klikom so se k brégu
 In grozovito škripajoč z zobmi,
 Kostí so v stráhu meni vztrepetale,
 Do duše že sem čutil dih trujóč,
 Ledén mi pot porosil je obličje,
 Majale že so šibke se mi nóge
 In zdelo se mi je, da v nezavesti
 Na zémľjo padam, ko predramim zdajci
 Iz groznih sanj in krépkó se oddahnem,
 Vznemirjen pozdravljaže zgodnje solnce
 Ki lilo v sobo mi je žarke zláte.

Zamejski.

V hladnici.

Pomlád je cvéla. V dehteči hladnici
 Ob Vašem vnožji sem slónel molčé
 In gledal rože cvetoče na líci,
 In gledal Vaše oči sem lepé.

Skoz listje sveže in pisano cvetje
 Pomládní vétreč pihljál je mehko
 In v mračno, tiho nama zavetje
 Skorjanca pesem nosé na uhó.

Molčé sem slónel, brezimnega pevca
 Turobno pesem ste čitali Vi,
 Molčé sem slúšal — brezimnega pevca
 Glasovi Vam so skalili oči.

O strti sreči, zagrébeni nádi,
 O mrtvem srci glasil se je spev;
 In v Vaših prsih, v cvetoči pomládi,
 Prebujal spev je otožen odmev.

In znali niste, da pevec neznani
 Ob Vašem vnožji je slónel molčé,
 Da vse bolesti zlé v tožbi ubrani
 Krivó le Vaše je bilo srcé!

Fr. Gestrin.

„Rošlin in Vrjanko.“

Povest.

Spisal Janko Kersnik.

XII.

Bilo je leto pozneje.

V hladnici pred Griškim gradom je sedela v glasnem razgovoru mala družba, broječa troje oseb. Bili so to sami znanci naši.

Gospod Tomaž je predsedoval na górenjem konci mize in držal drobno knjižico v rokah; pred njim je stala steklenica vina, iz katere mu je polnila kozarec leva sosedinja, Podgorska Klara; na drugem konci mize je šivala Hahnova Zorka, ki je bila že nekoliko časa na Griču.

Leto dnij, odkar jih nismo videli, ni se bil nobeden znatno izpremenil; jedina Klara je bila vzevčela, kakor nagelj čez noč. Imela je sedaj sedemnajst let, in sijal je od nje ves óni polni kras, ki diči dekliško mladost, kakor jutranja rosa sveži cvet.

»Kakó lepó čitate, gospod župnik!« dejala je Zorka in položila šivánje v naróčaj.

»Jaz ne čitam lepó«, smijal se je gospod Tomaž in privzdignil svoj kozarec; »pesmi samé so lepé!«

»Dà, dà, takó lepé!« vzdihnila je Klara.

»In zakaj imajo te národne pesmi takóvo posebno moč do srca?« vprašala je Zorka.

Duhovnik je malo časa molčal.

Večkrat se je bil v zadnjih dnevih mudil v tej družbi, zlasti odkar sta ga bili prosili gospé, in posebno deklici, Zorka in Klara, da ji seznaní nekoliko s slovensko književnostjo. Slovenski so sicer govorili vsi, a kakor se to v nas ob ženski vzgoji vsak dan lahko

opazuje, pravičnega jezika ni znala nobena, in slovenska književnost jim je bila bolj tuja, nego katera koli.

Izgovorjeno željo je jel gospod Tomaž takoj in radovoljno izpolnjevati. Prihajal je na Grič, kadar je utegnil, in tu so čitali slovenske knjige.

»Zakaj nam sezajo te pesni takó do srca?« ponovil je duhovnik po kratkem molku. »Menda zató, ker izražajo najbolje, najpristneje obče človeško, prirodno stran žitja našega. Tu ni nič umetnega, nič narejenega; — to je resnično, pristno, kri od naše krvi!«

»In napevi! Kakó primerni so ti! No — jaz čujem časih fante peti — o mesečini hodijo tam dôli po cesti! Jaz si besed brez napeva, in narobe niti misliti ne morem!« menila je Klara.

»Sevéda! Napevov in besed v národnih pesmih nam ni smeti ločiti. Saj sta se tudi oba, napev in pesem — oba zajedno porodila.«

Rekši je listkal gospod Tomaž po svoji knjižici.

»Oh, čitajte nama še jedno!« prosila je Klara.

Duhovnik je sam imel ta namen in pričel je s svojim prijetnim, zvonkim glasom:

Rošlin in Verjanko.

»Kak hozhe bit', kaj hozhva ftrit'?
Ti si premlad fe oshenit',
Jes fem preštara fe moshit'!«
»Le mati omoshite fe,
Vsamite, kogar hozhete;
Le húdiga Rošlina ne,
Ki velik moj sovrashnik je:
Je brata in ozheta vbil,
In komaj sim mu jes ufhel.« —

Al mati níz ni marala,
Rošlina vsela húdiga,
Verjankovga sovrashnika. —
Svezhér s njim grede v hrambó spat;
Verjanko gré pod okno stat —
Je v hrambi govorila mât':
»O fhkoda, fhkoda sa blago,
Ko sdaj fe rasedlilo bo!
Kaj pravim tebi, ljubi mosh!
Tam v zherni gori, v tamni gof'h',
Študen'z pod búkvo vidil bofh.
Ti rezhem fe sa bukvo skrit',
Verjankota fkrivej vmorit' —
Še jutro bolna bom štorila,

In sinu rekla, govorila,
De boljshi meni pred ne bó,
De pila merslo bom vodó,
Ki v zherni gori fe dobó.
Šin me je vbogal vfelaj rad,
K študenzu hozhem ga poflat'.«
Pretho gré Verjanko stran',
Beféde njene v serz' ohran':
Ko je prišel spet béli dan,
Verjanko k mater' v hrambo gré,
In rezhe ji beféde té:

»Kaj pravim, ljuba mati vi!
Vifoko sonze she stoji;
To vafha sfer navada ní,
De b' tako dolgo v poflji bli!« —
»Šin ljubi, bolna sim húdó,
Oh, boljshi meni pred ne bó,
De pila merslo bom vodó,
Ki v zherni gori fe dobó.«

Šin všel je v roko kangljizo,
Priřafal si je sablizo,
Je djal na ramo pufhizo,
Po vodo fhel pod bukviso. —

»Kaj jemlješ, ti, oroshje, sin?
 Šaj v zherni gori ni sverin,
 'S deshčle sbeshal je Turzhin.«

»Peroti ptizhiza ima,
 Plavote ribiza ima,
 Junak s oroshjem fe obdá.«

Verjanko gre pod bukvizo,
 V Rofhlina fproshi pufhizo —

Odpre mu shile s sablizo,
 In v svojo belo kangljizo
 Natozhi vrozhe si kervi.
 S njo k materi domu hití,
 Befede take govori:

»Sheleli piti finovo,
 Sdaj nate kri Rofhlinovo!«

Ko je duhovnik prihajal do zadnjih vrstíc, tresel se mu je malo glas, takó se je bil s svojimi čustvi vglobil v to pesem; in ko je končal, bilo je nekoliko trenutkov tiho v hladnici. Klara je bila sklenila roki in se naslonila ob mizo.

»Kakó lepó!« vzdihnila je.

Zorka pa je bleda v lice in s solznim očesom srepó zrla v čitatelja, in po kratkem molku vzkliknila:

»Oh, kaka misel, kaka misel! Rošlini še živé!«

Duhovnik se je osupel ozrl v njo.

»Dajte mi knjižico, gospod župnik! Jaz moram to še jedenkrat čitati, pa — sama!«

Vzela mu je knjižico iz rók in stekla iz hladnice.

»Kaj je gospodičini?« vprašal je Tomaž pol skrbno, pol radovedno.

Tudi Klara je sprva začudena gledala sestričino. A sedaj je brzo lahka rdečica zalila nje lice in vstala je nehoté.

»Oh, nič, nič!« hitela je. »Morda je silno ginjena, ker ste takó krasno deklamovali!«

»Veseli me le, da še Vi niste takó ginjeni, če ne bi sedaj že sam sedel v tej hladnici,« šalil se je župnik.

Klara se je tudi smijala ter prisedla zopet k mizi.

Gospod Tomaž je bil prepameten, da ne bi znal, da je tu zadel ob nekaj zasebnega, skrivnostnega, a bil je tudi dovolj socijalno omikan, da ni dalje povpraševal. Slučaj pa, ta zlobni kovár, hotel je in povzročil, da je bil župnik ónega popoldné še jedenkrat malo v zadregi.

V hladnico sta prišli gospì Podgorska in polkovnica Hahnova.

»Kje je Zorka?« vprašala je gospá Ana.

»Oh, čitat je šla neko — pesem! Takoj se vrne!« hitela je Klara in pogledala po stráni duhovnika z migljajem, da ne bi govoril dalje in natančneje o tem.

Gospod Tomaž je ta migljaj popolnoma razumel, dasi je bil vedno radovednejši. Govoril je o létini, o vreméni, o suši, ki sedaj pretí, in

o deževji, ki je minilo, a zdajci je preskočil na predmet, kateri je v takih pogovorih med bližnjimi znanci na deželi ravno takó običen, kakor vprašanje po vremeni — na sosede!

»I — Lukičevi pridejo domóv!« dejal je nagloma.

»Oh — domóv?« menila je gospá Ana Hahnova z malo zategnjenim glasom.

»Dà, dà!« pritrčila je Podgorska in odtrgala peró s trte, ki je obrastala hladnico. »Čula sem že o tem prihodu!«

»Jaz se veselim Pavla!« omenil je duhovnik odkritosrčno.

»Klara! Gledi vender, kje se mudé drugi!« velela je Podgorska.

»Oh, ne skrbi — Helena!« hitela je polkovnica; »tam v dolini za bregom se igrajo; takó prijetno je danes, takó prijetno!«

In s tem je bil razgovor vnovič pri — vremeni. Gospod Tomaž pa je zopet spoznal, da tudi ta struna, ob katero je bil sedaj udaril, ne ugaja gospéma.

»Da bi se pes obesil! Kje vender tičí ta zajec?« mislil si je in obšla ga je volja, kakor ónega, ki je hotel z glavo skozi zid.

»Pa kje je vender sedaj Vid, doktor Vid Božan?« vprašal je svojeglavo, in v tihi slutnji, da imenovanje ónega privede gospi do jasnega odgovora.

»Ne vem!« hotela je reči Podgorska.

A polkovnica ji je prepréčila odgovor.

»Oh — gospod župnik, Vi ste vender takó iskren prijatelj temu — temu — doktorju —« hitela je gospá Ana, in čutiti je bilo, da bi mesto »doktor« rekla rajši nekaj družega, »takó iskren prijatelj, da Vam je vender znano, ali mora biti znano, da pride tudi on z Lukičevima!«

»Ne, nikakor ne, gospá milostiva!« dejal je župnik odkrito.

»Jaz moram vsekako za dekleti!« omenila je polkovnica in odšla naglo iz hladnice.

Graščákinja je poskušala spraviti drug pogovor v tir, toda zaman.

Gospodu Tomažu so razne misli rojile po glavi, in porabil je priliko, ko so se vrnile mlajše hčere Podgorske, da se je poslovil.

Na poti domóv je počival navadno pri Vodétu. In takó tudi nocoj, akoprem ni bilo družbe.

»Doktor Štupa še pride!« dejala je Mánica.

»I, kaj pa je z Vami? Bo li zaradi Vaš prišel?« menil je duhovnik skoro skrbno.

Mánica je bila res bleda in upadla.

»Oh, k — meni? Saj nisem bolna!«

»Bolní ste, bolní, Mánica! Nikdar še nisem tega takó zapazil, kakor nocoj.«

»Nič ni, nič!«

Šla je po vino za župnika.

V tem je prišel istemu zopet prejšnji pogovor na Griči v spomin in kakor nalašč, dasi brez vsacega namena, vprašal je vrnivšo se Mánico:

»I, kaj pa Lukičevi? Véste li, da pridejo domóv?«

Mánica je za trenutek še bolj prebledela, potem pa ji je naglo šinila kri v lice.

Tukaj gospod Tomaž ni bil takó oziren, kakor prej v grádu, in zasmijal se je na ves glas.

»Aha! To je menda Vaša bolezen? Stojte, Mánica!« klical je za deklíco, ki je hitela iz sobe.

»Preklicani Pavel! Povsod zadenem, koder ga imenujem.«

Mánica se ni vrnila, dokler ni prišel Štupa, ki je bil res kmalu tu. Potem pa je sedela v prvi sobi. Tu je čula ves pogovor ónih dveh.

Župniku nocoj ni bilo treba spraviti Lukičevih tretjič v pogovor, kajti Štupa je sam loputil na ves glas:

»Joj, joj, gospod Tomaž! Kaka novost, kaka novost!«

»I — kaj vender?«

»Kaka novost, hehe! Majorka Lukičeva se bode omožila!«

»Kaj to čudnega? Prestara še ni!«

»Prestara ni — toda — ampak — koga bode vzela?«

»Koga?« dejal je Tomaž že radovedno.

»Tistega doktorja, tistega Vašega prijatelja, tistega Božana — ali kakó se mu je pač reklo — ki je mene takó rad zbadal!«

»Kaj? Vid Božan vzame majorko?« vzkliknil je župnik.

»Oh, ne on nje! Ampak ona — njega!« godrnjal je Štupa.

»In Pavel?« vprašal je nehoté duhovnik.

»Pavel — Pavel — ej — kaj hoče Pavel?« mrmral je ranocelnik.

»Tega so poslali potovat po svetu, da se malo razvedrí!«

Sedaj je bilo Tomažu skoro jasno, zakaj je imenovanje Lukičevih óne na Griči takó neprijetno zbólo. Možitev majorke bode preprečila Pavlovo ženitev, ali jo vsaj odrinila za dolgo, dolgo časa. Pa te misli ni izgovoril. Rešetal sta z ranocelnikom še dolgo to novico, in takó je Tomaža zavzémala, da ni opazil Mánice, ki je prišla zopet v sobo k njima in ki je bila sedaj vsa izpremenjena: rdeča v lice in pripravljena, vedno smijati se.

Stoprav, ko je župnik odhajal, domislil se je prejšnje šale ter dejal med vrati:

»No, ste čuli to novost, ste li čuli?«

»Dà, dà! I, zakaj bi se majorka ne možila?«

»Oh — Vam je prav?«

»Kaj bi mi ne bilo? Vender čula sem prej vse drugače —«

»Kaj ste čuli?«

Pa Mánici je bilo že žàl, da je óno izpregovorila.

»Oh, nič, nič!« vzkliknila je in hitela veselo nazaj v sobo.

»Čudna dekleta!« mrmral je Tomaž, ko je korakal po górskem svojem poti. Mislil je Zorko in Mánico.

XIII.

Nekoliko dnij prej, ko je gospod Tomaž táko smolo imel s svojimi ugibanji in svojo radovednostjo, vozila se je krasnega popóladne mala družba, broječa tri osebe, po prelepem Blejskem jezeru. Dva gospoda sta veslala, krepko in zategneno, kakor je to móči mladim, vajenim rokam, v zadnjem konci pa je sedela lepa, temno opravljena gospa, in držala krmilo ob vrvicah.

Čemu bi čitatelju dlje zakrivali, da sta bila to Lukičeva in Vid Božan?

Pavel je sedel materi nasproti in nekova njegova radost, ona čista mladeniška radost, posledica hipnih, veselih duševnih vtiskov, odsevala je tudi na lici gospé majorke.

»Vid, poprimi!« velel je Pavel in posegel z vesli v večji polukrog.

Dohtar je ubogal in majorka se je veselo smijala, ko je njh čoln prehitel v trenutku dva, tri druge.

»Takov čoln moramo dobiti na Krko!« menil je Pavel.

»Zakaj ne? Veslal bodeš lahko na Grič!« šalila se je mati.

»Ko bi jezov ne bilo!« omenil je Vid. Dejal je to na pol v šali, na pol skoro resno; mladi Lukič je potegnil vesli kvišku.

»Dà, dà — jezovi!« ponovil je potem mehanično za prijateljem; a takoj je bil zopet vesel.

»Oh, mama, to ni vse nič, to jezero, ta voznja, te goré! Ob Reni tam bi morala biti z menoj, tam, tam — oh tam —«

Povedati ni mogel, ni znal, kar je hotel; a peti je pričel óno znano Heinejevo pesem o »Loreley«. Vid je pel za njim, gospá Loreica pa je nema zrla v modro-zelene valčke, ki so vstajali in ginili za vesli . . .

Treba je, da povemo tu nekoliko več o tem, kar se je bilo v minulem letu v krogu teh naših znancev zgodilo.

Po majorjevi smrti, ko so bili že minili hudi dnevi prav bridke žalosti, prišle so osobito na vdovo vse óne materijalne skrbi in óni opravi, katerih doslej ni bila vajena, in ki so posledica skoro vsaki smrti v imoviti rodbini. Gospodarstvene stvari, razprave s sodiščem, urejevanje imetja in kar je še toliko velikih in nadrobnih vprašanj in opravkov, vse to je sililo na mah na neizkušeno vdovo. Sorodnikov ni imela, tudi po ranjkem moži ni bilo družih, nego ona in sin. Kaj čuda torej, da je, in to sporazumno z lahkoživim Pavlom, predlagala prijatelja njegovega, doktorja Božana sovaruhom, kar je nadvarstveno oblastvo tudi potrdilo.

Kakor smo že omenili, bila sta ranjki major in njegova žena sopošestnika Dvorske graščine. Očetova polovica bi bila imela sedaj po njegovi smrti pripasti jedinemu sinu, Pavlu. Družega imetja, to je tacega, ki bi se bilo zapisalo v inventar, po jednoglasni izpovedbi vdove in sovaruha major ni bil zapustil, akoprem se je med znanci in sosedi dovolj govorilo, da je bil prinesel ranjki pl. Lukič precejšnjo dedščino po svojem očetu semkaj na Dvor.

Pavel se za vse to ni mnogo pobrinil. Študiral je zopet na Dunaji, in tam večkrat zahajal k polkovnici Hahnovi, ki je bila sedaj zopet prijaznejša in pustila razvijati se razmeri med Zorko in mladim študentom. Znala je, da je bila za sedaj izginila glavna ovira, in da bode lahko preskrbela hčer, kakor si je želela. Saj je moral biti Pavel kdaj jedini dedič vsemu Lukičevemu imetju!

O zapuščinski razpravi, o cinitvi in o vseh teh sodnih opravkih ni znala, in tudi ni čula ničesar, in takó tudi ni vedela, da predlagata Lukičeva, mati in sin in sovaruh Božan nadvarstvenemu sodišču, naj se prisodi majorjeva zapuščina vdovi, proti temu, da izplača po sodni cinitvi odločeno dedščino sinu Pavlu; in ta vsota ni bila velika, ali mladi Lukič se v svojim lahkoživji tudi zató ni zmenil.

Take so bile stvari, ko je končal Pavel svoj polletni semester na vseučilišči, in ga je mati Lorica, ki je bivala zadnji čas pri njem na Dunaji, poslala potovat po Nemškem.

Vid Božan se je bil v zadnjem letu tudi nekoliko izpremenil v svojem občevanji z mladim Lukičem. Nekako očetovsko je hotel ravnati ž njim, kar se je Pavlu sedaj popolno prirodno zdelo. Tega je le zavzimala Zorka in sanjal je le o tem, da kmalu konča svoje študije in se potem oženi. Na materijalno stran tega vprašanja ni mislil in

tudi óne očetove prepovedi na dan pred njegovo smrtjo se ni več rad spominjal. Rekel si je časih:

»Ej — ljubiti jo — tega mi oče ni prepovedal!«

Mánico pa je bil skoro pozabil. Le sedaj na potovanji, katero je izvrševal prav po dijaško, in če se je mudil v vaških krčmah in po poetičnem receptu šalil se in napival tam »krčmarjevi hčerki«, tu mladi točajki, tedaj mu je nehoté silil v glavo in srce spomin na prijazno Vodétovo kamrico in na zlatolaso Mánico.

Odpeljal se je bil z Dunaja sredi julija meseca v Švico in potem romal peš, kadar se mu je ljubilo, ob Renu nizdolu; novcev je imel dovolj in zató je živel in potoval prijetno.

Po njegovem odhodu se je Vid še pogosteje nego prej oglašal pri majorki, ki je bila ostala na Dunaji, urejala še ž njim vred svoje stvari, ter hotela se preseliti za nekoliko tednov na Bled, kjer bi pričakovala Pavla, da bi se potem ž njim vrnila za ostale počitke na Dvor.

Gospá Lorica se je bila v zadnjih mesecih skoro pomladila; dasi pet let starejša od Vida, moral jo je imeti vsak mlajšo, in celó polkovnica Hahnova, s katero sta se večkrat shajali, in katera ni imela osebnih simpatij do majorke, nego le zasledovala osebne namene, zrla je časih z začudenjem v cvetoče lice vdove Lukičeve.

»Dà, dà, čas hitro celi rane!« dejala je domá svoji hčerki in čestokrat pristavila: »posebno, ako niso globoke!«

Bilo je teden pred majorkinim odhodom na Bled.

Dež je lil in majorka je sedela proti večeru sama domá v svojem lepo opravljenem stanovanji ter čitala časopis. A ne pazno; kajti mnogokrat je položila list v stran in zamišljeno zrla skozi odprto okno vèn na široko cesto, kjer so v jednomer hodili in tekali ljudje in drdrali vozovi.

Sredi tacega zamišljenja jo vzdrami zvonec in hišina ji naznani doktorja Božana.

Vzprejela ga je prijazno, srčno, kakor vselej, in kmalu ji je sedel nasproti ob mizi pri oknu. Pogovor jima je tekel okoli vsakdanjih opravil, in Vid je tožil, koliko ima posla — bil je še vedno odvetniški kandidat — ter končno zavidal majorki potovanje, katero je nameravala nastopiti.

»Zakaj ne pridete k nam — letos —?« vprašala je Lorica.

»Sedaj ni mogoče!«

»A pozneje — jeseni, predno se vrneva s Pavlom zopet semkaj!«

»Morda! Pa menda bode tudi treba zaradi končne zapuščinske ureditve!«

»Ah! To so grozni posli!«

»Pa — za Vas, milostiva, jako ugodno rešeni!«

»Hvala Vam, gospod doktor; hvala! Le Vam jo morem dati! Pavel je še takó mlad; najbolje, da imam jaz še vse v rokah!«

»Gotovo, gotovo! In Vi ste popolnoma — prosti sedaj in zlasti potem, ako se zadnji naš predlog vzprejme!«

»Menda ga ne bode sodišče zavrnilo?« vprašala je majorka skoro boječe.

»Ne lehko! Cenitev je podlaga vsemu, in po tej se bodo ravnali!«

»Hvaležna sem Vam nad vse!« rekla je Loricca in pomolila doktorju svojo malo, mehko roko preko mize.

Ta je isto uljudno in skoro iskreno poljubil.

Pogledala sta si v oči, za trenutek samó, a globoko in živo. Božan je še vedno držal majorkino desnico, katero mu je pustila.

Vstal je zdajci od mize, in tudi ona je nehoté isto storila; takó sta si stopila bliže.

»Gospá milostiva, odpustite mi, toda molčati ne smem, ne morem več —«

Gospá Loricca se je zardela, a očij ni povescila. Védela je pa, kaj ji bode rekel doktor. Saj je v njenih prsih plamtela že davno divja strast za tem lepim možem in zdelo se ji je, da se tudi on trudi zánjo le zaradi nje. Jedenkrat se je moralo pojasniti med njima, in ta trenutek je bil sedaj prišel.

»Molčati ne smem, ne morem več;« — ponovil je Vid, »ljubim Vas, gospá milostiva, in sedaj — sedaj me sodite!«

Govoril je to z mehkim glasom in na lahko uklonil glavo, kakor bi pričakoval ostre besede.

Majorka ni odgovorila, nego čakala, da on uprè svoj pogled v njo; in ko je Vid to storil, zazrl je dvoje velikih, modrih očij, iz katerih mu je naproti gorel ogenj, ki ga le óni pozna, kdor ga je že sam gledal.

Objela sta se in poljubila, in potem je vedel Vid Loricco k stolu nazaj ter sam sédel poleg nje, držeč njeni roki v svojih.

Govorila sta mnogo; malo takó, kakor dvajsetletni ljudje, ki ljubijo v prvič, malo takó, kakor resen mož in izkušena žena. Preteklost in sedanost in prihodnost — vse se jima je vrstilo.

Temno je bilo, ko se je Vid poslavljal. Ime prijateljevo do sedaj ni bilo prišlo iz njegovih ust, toda sedaj, obrnen žc na pol k vratom, vzkliknil je zdajci:

»In Pavel? Mu bodeva li pisala?«

Lorica je nekoliko pomislila, a potem rekla:

»Ne, še ne, počakajva, da se vrne. Sedaj naj še tajno ostane!«

In takó je ostalo njiju razmerje tajnó in je bilo tako še vedno ónega dné, ko sta se vozila oba po Blejskem jezeru s Pavlom vred, vrnivšim se pred malo urami s potovanja.

Mati in sin sta se bila pozdravila prisrčno in odkrito, in skoro takó oba prijatelja, dasi Vid navzlic navadni svoji gotovosti ni našel v prvem trenutku pravih besed, ko se je Pavel začudil, in sicer veselo začudil videti tudi njega tukaj. A sovaruh je bil njegov prijatelj in svetovalec hiši in rodbini — kaj čuda torej?

»Máterino in tvojo stvar bodemo končno uredili!« dejal je Vid, ker se je Pavel malo spominjal, da se je že pred njegovim odhodom o tej zapuščinski stvári nekoliko besedovalo; tudi ni bil daljšega razpravljanja željan.

Peljali so se okrog otoka.

»Tu je najglobokeje!« dejal je Vid in kazal v temnozeleno vodo na zahodnji stráni otoka. Oba sta potegnila vesli iz vode.

»Koliko méri globočina?« vprašal je Pavel.

»Ne vem!« zavrnil je Vid in nepremično zrl preko Pavlove rame v majorkino lice.

Mladi Lukič je jel čoln gugati in storil je to s táko silo, da sta majorka in Vid na mah glasno zavpila.

»Kaj tudi ti — Vid?« smijal se je Pavel. »Kakov si? Časih se nisi bal? Kaj se bojiš sedaj?«

In zagugal je v novič čoln.

Sedaj sta ga oba karala, mati in Vid; bila sta res nejevoljna.

»Kakova sta vidva sedaj?« menil je Pavel in zmajeval z glavo; pa vzel je zopet vesli v roki.

Vid je stanoval na drugi stráni jezera, nego vdova Lukičeva. Po večerji, ob kateri so bili skupaj, poslovil se je Vid naglo, češ, da je utrujen; pri slovesi sta si z majorko sporazumno namignila.

Tudi gospá Lorica je šla kmalu potem s Pavlom v svoje stanovanje. Nocoj je hotela sinu razodeti, da bode kmalu žena Božanova. Storila je to brez ovinkov, naglo in jasno, celó odločno, kakršna še ni bila skoraj nikoli.

In Pavel?

Vzprejel je máterino izpoved sprva čisto odkritega, veselega srca; a takoj mu je leglo nekaj čudnega vánje: spomin, podvojen živ spomin na očeta in misel, da mu bode sedaj ta Vid, prijatelj njegov, tovariš v njegovih dobrih in slabih dejanjih, kar jih je bil dovršil v zadnjih letih, sodrug v premnogih budalostih in narobe v pametnih korakih — da mu bode sedaj ta Vid Božan, o katerem je mislil, da ga pozna bolje, nego samega sebe — postal drugi oče, mož ljubljene matere, óčim njegov!

»Kaj praviš, Pavel?« dejala je gospá Loricá, in tudi sin je čutil, kaka prikrita razburjenost je zvenela iz teh poluglasno izgovorjenih besed.

»Prehitro, prenašlo je to prišlo!« dejal je po kratkem odmoru.

»Ni li doktor Božan prijatelj tvoj?« vprašala je gospá Loricá.

»Najboljši, kar sem jih imel, kar jih imam!«

»In vender —?«

»Kaj — vender?«

»— Ti ta moj korak ni po volji?«

»Mamá!« vzkliknil je Pavel in stopil k materi. »Kaj bi mi ne bil po volji? Toda prehitro je vse prišlo, umeti ne morem, misliti si ne morem Vida — svojega očeta!«

»Zakaj ne?« silila je majorka.

»Zakaj ne? — Poznava se takó dobro, drug družega, — in kakor ga ljubim, kakor sem mu prijatelj, vender ti mamica in — Vid, vaju ne morem dati skupaj, ne morem si vaju misliti, da bi bila mož in žena — mati in oče meni!«

»Zakaj ne?«

»Ne vém, ne vém —!«

Hodil je po sobi góri in dóli.

Majorka pa je potegnila z robcem preko očij.

»Mamá, mamá,« vzkliknil je Pavel, in postal pred njo, »saj ti želim najboljše, največje sreče, in sem vesel, takó vesel; pa ne povprašuj danes, ko si mi takó nagloma razodela to skrivnost. Nocoj ne morem —.«

»Jaz ne bodem zatisnila očesa,« vzdihnila je majorka.

»Mamá, saj ti pravim, da mi je prav,« hitel je Pavel; »le umeti ne morem — umeti —«

»Prav ti je, Pavel? Si li zadovoljen?«

»Zadovoljen, zadovoljen! Bog ti dàj obilo sreče!«

Govoril je to prav iz dna srca ter stisnil in poljubil materi roko.

Pa ko sta šla vsak v svojo sobo, bilo je vendar nekaj novega, nekaj neumevnega, nekaj neprekoračnega med njima. Majorka je dolgo bdela, a zaspala je napósled in v zadnji njeni misli ni bil sin Pavel, ampak ženin Vid. Pavlu pa so šumeli po glavi Renski valovi in Blejsko jezero, mati in Vid, Zorka in Mánica in Krka s svojimi jezovi in svojimi skrivnostnimi tolmunji — toda zaspal je mnogo prej, nego mati njegova. —

Druzega jutra ga je vzbudil Vid, prišedši že na vse zgodaj. Božan se je hotel šaliti, a bil je silno nemiren in razburjen. Pavel je vstal naglo in sredi opravljanja skočil k prijatelju ter ga prijel za rame.

»Ti, véš?« prehitel ga je Božan.

»Vém, vém! Váruj mi mater, gledi da bode srečna!«

Segla sta si v roke, in mladi Lukič se je oklenil prijatelja, ki ni vedel, bi li položil svoji roki ónemu okoli vratú. Šele, ko ga je Pavel poljubil, izvil se mu je počasi iz rok, obrnil mu hrbet in stopil k oknu. Pavel sam pa je bil toliko ginjen, da je le hitel zopet opravljati se ter skrivati svoj čut, ki mu je kipel na dan, kakor vroč vrelec.

»Kaj bode danes?« vprašal je čez nekoliko časa Vid od okna sém.

»Kar hočeš — kar hočeta!« menil je Pavel.

»Najel sem voz! Peljimo se v Bóhinj k Savíci!« predlagal je Vid.

Pavel je šel povprašat mater in se v malo trenutkih vrnil z odgovorom, da je zadovoljna s tem izletom.

Uro pozneje so se hoteli odpeljati.

Vid je hitel uredit še zadnje, kar je bilo treba, Pavel pa je pisal Zorki na Grič. Dolžan ji je bil še popis potovanja zadnjih dnij in najnovejše, namreč: máterino zaroko z doktorjem Božanom. Pisal je o nji takó, kakor je sedaj sam mislil: lehkomišelnó, lehkoživo, dobrovoljno in veselo. Mladi mož ni znal, kakov mejnik je usajal s temi vrstami med sé in med Zorko.

Majorka je imela še priliko na kratkem poti do voza, ki je je čakal ob jezeru, srečati znano rodbino, kateri je predstavila doktorja Božana kot svojega ženina ter vzprejeti burna čestitanja, ki so pa prav s svojo burnostjo pričala, da ista zakriva le občo in veliko začudenje. Ko so se naši izletniki vrnili zvečer iz Bohinja, vedelo je vse Blejsko letovišče o tej novi zaroki, fama pa je poleg Pavlovega pisma že nesla to vest daleč, daleč dôli na Dolenjsko.

XIV.

Vroč poleten popóludan je bil, ko je Dvorska kočija zopet po dolgem prenehljaji ropotala čez most pri Mlinu. Od rejenih, starih kónj je kapal pot, in kočijaž Tine je vrgel žejen pogled proti Vodétovi krčmi, kjer se je v vežinih vratih prikazala rmenolasa Mánica, vsa rdeča v lice.

V kočiji sta sedela majorka in Vid in pred njima Pavel, ki je veselo vihtel klobuk proti Mánici. Videlo se je, da se je ta hip še bolj zardela. Majorka je smeje se požugala s kazalcem sinu.

»Pavel, Pavel, meni se nekaj vidi!« dejala na pol resno, na pol šaljivo.

»Kaj se ti vidi, mamá?« vprašal jo je óni, a zatajiti in prikriti ni mogel svoje rdečice, ki mu je silila v lice.

»No, no, nikar ne povprašuj!« zavrnila je gospá Loricca.

Vidu pa je legel znani njegov ironični smehljaj okrog usten.

Na mestu, kjer je zavila stranska pot proti grádu, pod óno sivo, usodepolno skalo, stal je majhen spomeník v obliki obeliska. Majorka je potisnila robec na ustni, ko so se mimo vozili, a Pavel in Vid sta snela klobuka. Izstopili pa niso.

Na prostoru pred gradom jih je pričakovala vsa mala družina, kolikor je je bilo sedaj pri grádu, in nad vrati, z zelenjem olepčanimi, svetil se je od pozlačenega popirja izrezan pozdrav: »Dobro došli!« Na malem odstorku za gradom je pastir užigal topiče, da je glasno odmevalo po daljni soteski. Veselo je bilo vse; potniki, da je bilo že konec dolgótrajni vožnji; družina, ker je vedela, da bode nocej nekoliko pijače.

V zadnjem trenutku se je prikazala še dolga, suha postava jedne ónih Vrbljenskih gospodičin, kateri smo že nekoč videli na Dvoru. Gospá Loricca jo je bila pismeno prosila, naj pride za čas Božanovega bivanja k nji na Dvor, in póstarna gospodičina je vzprejela ta nalog tem rajša, ker se ji je dozdevalo, da se bode na Dvoru več novega zvedelo, nego v Vrbljenji; in saj je bila Loricčina zaroka sama ob sebi dovolj, da je zavzimala vso radovednost, pozornost in vse jezike sosedov.

Pozdravi so bili naglo zvršeni in potem je šel vsak svojim putem.

Pavlu je bilo nocej prepozno, da bi še jahal na Grič, šetal je nekoliko časa okoli, a kmalu je sedel na Vodétovem vrtu poleg Mánice. Vid pa je domá zabaval obé dami.

(Dalje prihodnjič.)

V provinciji na Ruskem.

Spisal dr. M. Murko.

IV.

V Kazani.

Od pristanišča do mesta je šest vrst, tedaj ne malo prostranstvo, katero je pa letos Volga pri pomladnem razlivu vse zalila. Da se nahajate v »tatarskem carstvu«, skoro zapazite na velikem številu tatarskih krámarjev in sploh malih prodajalcev na pristanišči, na tatarskih nosilcih s parohodov, na voznikih. Na »konki« (ta lepi izraz so si Rusi, ki drugače tujke brez straha prijemljejo, ustvarili za »tramvaj«) ali pa na izvoščeku se skoro pripeljete po prašnih cestah in ulicah skozi žalostno predmestje v »umstvennyj centr Povolžja«. Ker sem deset dnij prebil v njem, imel sem zadosti prilike seznaniti se ž njim.

Kazan je bil nekdam stolica tatarskemu carstvu, ki je Moskvi delalo mnogo preglávice. Notranji razpori so ga oslábili in že Ivanu Groznemu je pripala naloga pokončati mohamedansko državo na vzhodni meji ter odpreti Volgo ruski trgovini. S 150.000 vojaki in 150 topovi, z ogromno vojsko za óno dóbo, oblegal je on z lesenimi stenami zavarovano mesto od dné 23. avgusta do 2. dné oktobra 1552. leta in po strašnem prelivanju krvi je bila dosežena ta za rusko državo imenitna zmaga, ki je imela skoro za nasledek tudi pad Astrahani, ustja Volgi, l. 1556. Potem je nastopila silna kolonizacija v teh krajih. V Kazani sámi so Rusi odtisnili Tatаре v ravnino in ruski element, državni in kulturnejši, začel je skoro gospodovati. Že l. 1556. bil je ustanovljen moški Spaso-Preobraženskij monastyr od sv. Barnofija in l. 1579. Bogorodickij ženskij a. l. Danes je v Kazani okoli 140.000 prebivalcev, med njimi Tatarov le okoli 14.000. Mesto se deli v górenje in dolenje, poslednje bi se lahko imenovalo tatarsko. V górenjem imate Kremlj s cerkvami, škofovskim sedežem in gubernatorskimi uradi. V Kremlji se nahaja tudi navidezni spomenik tatarske dóbe »bašnja (turen, »zvonik« se ne more reči, ker zvonov v nji ni) Sumbeki,« iz katere se je baje poslednja tatarska carica vrgla iz obupanja na tla, ali arheologi menijo, da je bila šele v minulem stoletji sezidana za carstvovanja Elizavete, ki se je romantično navduševala za tatarsko staríno kakor pozneje tudi Katarina II. Vender pri Tatarih je ona

svetišče in lahko jih najdete pred njo pod milim nebom moléče. Tudi drugi deli mestni so na raznih vzvišenih krajih razporejeni. Prostora kakor povsod je tudi tukaj mnogo in kjer se ljudje nekoliko potrudijo, postavijo si lahko prijetno hišico z lepim vrtom. Ulic, kjer bi bil dom pri dômu, vidi se prav malo. Sploh delajo čisto ruska mesta na zapadnjaka vselej vtisek vasí, posebno zavoljo mnogo lesenih staveb; ograje so skoro zmerom lesene. Vender tudi tukaj se lahko opazuje povsod napredek. Moj prijatelj štiri leta ni bil v Kazani in se ni mogel zadosti načuditi raznim izpremembam n. pr. lepim vrtom, kjer so bile še prej luže in še zdaj imate priliko videti, kakó se n. pr. »Černoe ozero« zasiplje. Tudi za red in javno varnost se je mnogo storilo v poslednjem času, ker v najbližnji okolici še so se nedavno javljali razbojnik. Ko bi imela duma (občinski zastop) pravo obvezati hišne posestnike, da morajo ulice škropiti, napraviti trotoár pred hišami, bi se še dalo marsikaj doseči. Kakšen prah in koliko smetij se tukaj vrti po ulicah tega si pač kdo izmed vas ne more misliti.

Da je Kazan resnično umstveno središče Povolžju, lahko razsodite po tem, da ima vse učne zavode: vseučilišče, duhovno akademijo, veterinarski institut, tri gimnazije, realko, duhovno seminarijo, dve učiteljski seminariji, jedno »dlja tatarskich škol«, ali tudi z ruskim učnim jezikom. Na najslabšem so národne šole, takó da so starši letos neizmerno tožili, ko so se zaprli prigrotoviteljni razredi pri gimnazijah. Vseučilišče je jedno najstarejših ruskih, za moskovskim, osnovanim l. 1755., prvo, osnovano l. 1804., na kar vas spominja predstaviteljno poslopje iz Aleksandrovskega časa, ki se odlikuje kakor vsa jednaka z grškimi kolonami. Po številu dijakov zanima pa le predposlednje mesto med sedmimi ruskimi in derptskim vseučiliščem. Pomočkov nima posebnih, vender izpolnjuje jako važno nalogo, daje namreč večino Povolžju potrebnega razumništva, posebno zdravnikov; l. 1885. bilo je med 972 slušatelji 492 medicincev. Fizikalčna observatorija je sicer lesena, ali tudi ž njo obruseli Italijanec za silo izhaja. V Samari je potem pripovedoval jeden iz profesorjev petrogradske vojeno-medicinske akademije, da se ni mogel zadosti načuditi ubožnosti klinik in zbirk; vender treba je pomisliti, da je petrogradska akademija, na katero se vsako leto skoro toliko izdaja kakor na vsa ruska vseučilišča, sama na jako visoki stopinji in nje profesor je po takem tudi strog sodnik.

Iz profesorskega svéta, s katerim pa se nisem mogel mnogo seznaniti, ker po letu vse živí na dačah ali na posestvih svojih — mnogi kazanski profesorji so namreč »poměščiki« — omenim le bivšega profesorja »slavjansckich narěčij«, ki je v srednjih letih šel zavoljo

tega v pokoj, ker je po novem ustavu ostalo slavistiki jako skromno mesto, kakor sploh vsem drugim predmetom, na račun latinske in grške gramatike. V konci 1887. l. so se kazanski študentje proslavili s precejšnjim »buntom«; v Moskvi in tukaj sta dobila »inspektora studentov« — zaušnice. Kake nasledke je to imelo, zapazi se precej v poročilu o stanju vseučilišča za l. 1877/8., kjer se pravi: »vybylo (odšlo) iz universiteta v 1887. god do okončanja — 194«. Večina teh je namreč bila izključena. Drugače je vseučilišče završilo 163 študentov, vseh pa je bilo v vseučilišču 837, za 135 menj nego l. 1886/7. Letos jih je bilo 1. dné novembra 781, za 133 menj nego lani. Predavateljev je bilo 97: »ordinarnych« profesorov 40, »ekstraordinarnych« — 18, »privantdocentov« 34, lektorji 4. Nekateri profesorji so učili na dveh stolicah. Zanimivo je, koliko po novem ustavu določenih stolic je bilo tega leta praznih. Naštejem vam te stolice z imeni, kakeršna so na Ruskem navadna, ki lahko prestrašijo zapadno- in južnoslovanske puriste. Namreč »kafedry: 1. slavjanskoj filologiji; 2. geografiji i etnografiji; 3. istoriji zapadno-evropejskich literatur; 4. teoriji i istoriji iskusstv (umetnosti); 5. arabskago i turecko-tatarskago jazykov, dlja kotorych položeny po štaty dva prepodavateli v zvanii ekstraordinarnago professora; 6. praktičeskoj mehaniki; 7. fizičeskoj geografiji; 8. agronomiji; 9. torgovago prava i torgovago sudoproizvodstva; 10. meždunarodnago prava; 11. političeskoj ekonomiji i statistiki; 12. enciklopediji prava i istoriji filozofiji prava, i 13. istoriji i enciklopediji mediciny.« Kakor vidite, profesorska kariera na Ruskem ni še takó težka, sploh konkurence je še do najnovejšega časa bilo malo. Večina ruskih profesorjev je naravnost odgojena z državnimi podporami za svoje stolice.

Duhovna akademija zanima pošteno mesto poleg svojih treh séster, ima bogato rokopisno knjižnico »Soloveckago monastyryja« in nekaj znanih učenjakov kakor Porfirjeva, ki je napisal mnogo rabljeno zgodovino ruske literature, v kateri se odlikuje posebno stara dóba, Znamenskega, pisatelja izvrstne šolske knjige »Istorija ruskoj cerkvi«. V tej duhovni akademiji je tudi borba z razkolom, ki ima ravno v Povolžji glavna svoja gnezda posebno usredotočena; profesor Ivanovskij se javlja po zimi kakor misijonar celó v Petrograd na poučenja in spóre z razkolniki. Izenadilo pa me je, ko sem slišal, da akademija ne služi samó bogoslovcem k dovršenju njih obrazovanja (bogoslovskih fakultet pri vseučiliščih na Ruskem ni, nadomeščajo jih štiri duhovne akademije: v Petrogradu, pri Moskvi, v Kijevu in tu), ampak celó večina kazanskih pitomcev zavzema potem posvetna učiteljska mesta posebno v duhovnih seminarjih in še celó v nižjih šolah.

Čudil sem se tudi velikemu številu zidarjev in drugih delavcev, ki so duhovno akademijo v nedeljo čistili in popravljali. Takó razumen, da sv. sinod nima uspeha pri nekaterih ministerstvih s svojimi predlogi o prepovedovanji dela ob nedeljah; naj sv. sinod vsaj pri svojih uradih začne z dobrim vzgledom. Ob praznikih še dela sploh ni mogoče prepovedovati, ker njih število je sv. sinod dognal že srečno do 176 (sevéda z nedeljami vred), s carskimi in mnogimi cerkvenimi prazniki, kateri sicer niso vsi jednaki!

Spomenika ima Kazan dva. Na masivni podstavi s skupinami v klasiškem ukusu po stenah počiva doprsni bronzo kip Deržavinov, ki se je učil v kazanski gimnaziji; prej je bil spomenik v vseučilišči, zdaj pa je postavljen na prav lepem vrtu. Nad mogilo pri vzetji Kazani padših junakov je dal Aleksander I. postaviti štiriogelno cerkev, z enakim nadpisom na vseh štirih stranéh. Letos jo je spomladi izpodlilo in po takem se je ravnokar popravljala. Kakor največjo znamenitost so mi pokazali v nje podzemeljnih hodih kostí, nad katerimi vsako leto 2. dné oktobra arhierej služi »panichido« (rekviem).

Vprašal sem nekega učitelja kazanske realke: za koliko milijonov je Kazan umstveno središče?

»Za petnajst!« V takem središči imate »Kazanskoe občestvo archeologii, istorii i etnografii«, »Obščestvo vračej pri kazanskem universiteté«, »Obščestvo estestvoispytatelej« (prirodoslovcev), »Imperatorskoe Kazanskoe ekonomičeskoe občestvo«. Literaturno zabavno društvo »Puškin« se je letos po zimi osnovalo, ali hipno se je pokazala velika pregreha ustanoviteljev, ki so napravili pravila, po katerih se dame kakor člani ne pripuščajo. In kakó začeti shode brez dâm, posebno na Ruskem! Prvo zasedanje je bilo tedaj temu vprašanju posvečeno in konec je bil potreba preustrojstva, ki se bode že kdâj zgodilo.

Koliko knjig se tukaj izdaja, smešno je skoro vprašati. Razven »Universitetskijh Izvêstij«, v katerih profesorji pomeščujejo svoje študije in celó večja dela, in »Pravoslavnega sobesêdnika« se kaj večjega tukaj navadno ne izdaja. Videl sem literaturni zbornik »Pervyj šag« (korak), s katerim so se pokazali l. 1876. mestni literatje, kar je napravilo v ruski kritiki neizmerno šuma. Še več pa pojavljanje provincijalnih časnikov. V Kazani razven oficijalnih »Gubernskih Vêdomostij«, ki izhajajo po trikrat v teden in so še bolj suhe nego naši oficijalni časniki, imate še dva: »Kazanskij birževòj listòk«, bolj trgovcem namenjen, in dnevnik »Volžskij Vêstnik«, katerega izdaja in ureja aktivni vseučiliški profesor, zgodovinar O. brez dobička že nekaj let. Mnogo sevéda od njih ne smete zahtevati.

V Povolžji je povsod mnogo starine in prirodopisnih znamenitostij. V poslednjih letih so se našle razvaline Bolgar, stolnega mesta bolgarskem carstvu, in takih najdeb je še v tem kraji mnogo možnih. Pokažite vam arheološki muzej: dve mali sobi in še tukaj ni vse v redu in tudi ne more biti, ker materijala ima arheološko društvo že stokrat več, ali kam ž njim? Ni prostora, ni drugih pomočkov! In vender bodo morali semkaj nekdam potovati razni učenjaki, ki se zanimajo z jezikom, zgodovino in bitjem raznih finskih in tatarskih plemén in sploh z vzhodno Evropo in sosedno Azijo. Že letos spomládi sta potovala čez Kazan dva čistokrvna Madjara, katerih je jeden za silo zadosti, drugi pa izvrstno govoril ruski. Madjari hodijo namreč domovine svoje in svojih sorodnikov iskat v — rusko državo in še z malim uspehom, ker njih bližnjih bratov je že jako malo in še ti hitro izumirajo. Razumna je tedaj nekoliko zavist k slovanskim svojim sodržavljanom, ki na bratih niso také ubogi. Sploh meni so pri tem v Kazani prihajale razne misli: koliko Slovanov se je domá že také dobro ruski naučilo kakor ta Madjar, ki se je v razgovoru vadil s psalomščikom ruske cerkve v Pešti, in koliko jih potuje v Rusijo? Še slavisti ne! Nam so sevéda že »slovanska čustva« in razne sanjarije zadosti. Z druge strani pa, če se spomnite celé na taka umstvena središča kakor je Zagreb in celé Ljubljana naša in jih primerjate Kazani, tedaj čutite ogromno razliko med ruskim národom in nami. Pri nas je res življenje že »meločno« (malenkostno): kaj se vse tiska v Zagrebu, umstvenem središču še za dva milijona ne, kake ima muzeje, galerijo slik i. t. d. in káko duševno in politično gibanje!

Pojdimo v javno knjižnico; vseučiliška, ki šteje čez 50.000 nazvanij, kakor sploh na Ruskem je le za vseučiliške profesorje in študente in še za te ne vsak dan in ni po večerih nikoli odprta. Navadnemu občinstvu služi tedaj le »Gorodskája publična ja biblioteka«, jeden važnejših nasledkov večjega gibanja, ki se je začelo z darovanjem meščanske avtonomije. Jedna nje knjig je dar, zapuščen mestu že l. 1837., ki se je tedaj več nego tri desetletja hranil brez javne koristi. Za dva uradnika, knjige in časnike žrtvuje »duma« na leto 2500 rubljev. In vender, koliko koristij celé ona prinaša, to razumete posebno tedaj, ako pomislite, da tukaj nimate kavaren in tudi v par gostilnicah, kjer se vsaj nahajajo jeden ali dva moskovska, ali petrogradska časnika, čakate dolgo večnost, predno katerega dobite v roke. Vsaj razna perijodična izdanja ima občinstvo na razpolaganje in jih tudi pridno čita. Obiskuje knjižnico v letu okoli 17.000 ljudij. Pod vodstvom jako

obrazovanega in ljubeznivega knjižničarja si malone vse ogledate in zapazite v čitalnici velikó omaro s stekli, zapečatenó s policajsko štampiljo. Tukaj so v kletki razna perijodična izdavanja in razne knjige, za katere v svojem času pri Aleksandru II. cenzura ni bila zadosti stroga (!), zaradi česar so jih sedanji nazadnjaški mogočniki »post festum« postavili na svoj »index prohibitorum librorum«. In tu imate zdaj pred očmi vso primitivnost ruske administracije! Ravno ta prepovedana izdavanja so v čitalnici pod steklom in takó jih ljudje hodijo gledat kakor zverí v zverinjak in si jih savéda potem drugod poiščejo in ravno zaradi tega beró. Da bi jih dali še skriti, to bi bilo vsaj dosledno!

V novejšem času se je ustanovila tudi »Duchovnonravstvenaja biblioteka«, ali takim »preobyknovenno ne vezét« (nimajo sreče).

Da ima Kazan svoje zimsko gledališče in razne klube po stanovih za zabavo in igranje v karte, razumno je samó po sebi. Poleti se boljše občinstvo zbira na večjem vrtu, kjer je treba za vhod plačati, za kar lahko slušate godbo, komike in razne »umetnike« na odkriti sceni. Pri shodu višjega svetá se začudite, odkod se je vzelo zdajci toliko dâm, oblečenih po najnovejših modah, ker po dnevi jih le redko zapazite. Razven tega pa je na vrtu leseno, prav prijetno postavljeno letno gledališče, za katero se vhod sevéda posebe plačuje. Igrajo se navadno lažje reči. Za opereto — jaz sem videl »Donna Juanitta« — severnjaki nimajo zadosti ugibčnosti in živahnosti. Videl sem tukaj tudi znamenitega armenskega umetnika Adamiana kakor gosta. »Othella« je igral armenski, ali njegova južna kri mu je pomagla tudi takó k velikemu uspehu; v »Guverneru« Djačenka je pa igral ulogo francoskega domačega učitelja, ki govori francoski in lomi ruski, kar se je v Parizu omikanemu Armencu prav posrečilo.

Iz verskega življenja je treba omeniti tudi nekaterih črtic. Cerkvá malih, temnih, preobloženih in zakajenih je kakor povsod precěj. Nove se vender zidajo že z večjim ukusom; takó n. pr. na Voznesenskih ulicah posnemajo Isaakijevskij sobor v Petrogradu, pred katerim bode imel celó prednost s tem, da bode svetlejši. V drugem kraji sem videl po zunanosti prav lépo cerkev, ki se zida v čast sv. Cirilu in Metodu. Razne tisočletnice in — papeška pisma (»bule«) so spomin na slovanska apostola tudi na Ruskem oživile, ker o Cirilu je ruski národ do najnovejšega časa le malo znal, o Metodu pa ničesar.

Jedna iz glavnih črt vzhodne cerkve je češčenje »ikon« (podob). Znane so iz zgodovine Carigrada strašne borbe z ikonoklasti ali ikonoborci, v katerih so napósled iz političnih vzrokov zmagali čestilci

podob. S krščanstvom iz Carigrada je Rusija vzprejela tudi vse njegove posebnosti in ima danes povsod mnogo čudotvornih svetinj. Takó se nosi neka Mati božja iz okoličnega monastyrja od 26. dné junija ves mesec noč in dan po vseh hišah in povsod se služi »moleben«. Vse to se pa dela takó formalno, brez najmanjšega znamenja notranje pobožnosti, da se temu kar čudite. In kakó izgledajo ljudje od svečenika samega, ki jo spremljajo! Zasluži ta podoba okoli 37.000 rubljev, od česar tretjino dobiva omenjeni samostan, drugo sobor in tretjo ženski samostan.

V Kazani sem tudi videl, kakó se je praznovalo devetstoletje krščenja Rusije. Na predvečer praznika je služil v soboru sam arhierej »vsenoščuju«. Vzhodna cerkev je ohranila mnogo starega, vso simboliko in dolgost; kar pri nas molijo duhovniki v brevirji in menihi po samostanih in še več se tukaj bere in póje pred vsem národom, ki dela pri tem le križe in poklone. Taka »vsenočna« zahteva nekoliko ur časa (takó je n. pr. v Moskvi pred praznikom sv. Aleksandra Nevskega, dné 30. avgusta, vsenočna, katero je služil sam metropolit, trajala od 7. ure zvečer do polunoči) in mori vse čute, tembolj, ker od čitanja in petja raznih duhovnih oseb le malo ali celó ničesar ne razumete; tukaj se je odlikoval vsaj arhierej z jasnim izgovorom »akáfista« sv. Vladimira in tudi pevcí, katere sem tukaj videl zbrane na malem kóru, kar tukaj ni navadno, ker so ruske cerkve brez orgelj, odgovarjajo razumno: »Radujsja, radujsja svjatyj Vladimire, Rossijskija deržavy prosvétitelju!« V sam praznik se je služila po vseh »prichodskih« (farnih cerkvah) »liturgija« in potem se je vse duhovništvo zbralo v sobóru, kjer je pred oficijalnim svetom opravljal arhierej službo; izpregovoril je tudi malo »poučenje«, katerega národ sevéda ni mogel slišati, ker ob takih prilikah se ne spušča v sobor, v katerem na tak dan za njega ni prostora in tudi ne more biti zaradi majhnosti, s katero se celó sobori odlikujejo.

Drugi dan je bilo vsaj tiskano v trgovskem »Kazanskom Birževom Listku«, ker pridiga je na Ruskem »unicum«. Ali napredek tudi tukaj vidite, zdaj še vsaj »preosvjaščennyj« pridiguje, kakeršnemu je še Deržavin (na to se ravno v Kazani spomnite) moral delati »propovéd«.

Po okončani službe je bil »krestnyj chod« (= križni pot) iz sobora k bližnji reki Kazanki. Ob poti so razpostavljeni vojska, učenci in učenke nekaterih zavodov in množica národa. »Hoda« samega se udeležuje le malo národa; vidite »chorugvonosce«, ki nosijo »chorugve« (bandera), nekatere jako težke metalične »fonarščike« s svetil-

nicami, »pevčie« v poljskih kontušah, ki so se iz Kijeva tudi v Moskovo Rusijo razširili, in v bogatih »rizah« (oblekah) veliko število duhovnih oseb, iz katerih prednji nosijo posebno češčene ikone; v konci arhierēja z bliščočim metalčnim križem, ki se pri blagoslovljeni vode vánjo spušča. Na Kazanki je postavljena »Jordan«, kjer se vrši tudi dolga ceremonija »vodosvjatija«. Ne posebno daleč na obeh bregéh Kazanke sem zapazil nekaj nepričakovanega: tam se je sleklo precěj moških, ki so se kopali (čisto nagí kakor je to na Ruskem obča navada), dokler jih na konji priskakavši policist ni pregnal. Mislim, da vzrok ni bil ravno pri vseh pogrešanje spoštovanja svetega dejanja, ampak da so se vsaj nekateri z istim namenom v vodi kopali, kakor se to godí po zimi 6. dné januvarija v praznik »kreščènja«, kadar vse stroge prepovedi še zmerom ne morejo povsod iztrebiti samomorne navade, da bi ljudje po blagoslovljeni vode ne skakali vánjo skozi presekan led, sevéda z upanjem na posebno milost božjo.

Za dné so bile po mestu razobešene nemnoge zastave in na večer je bilo malo razsvetljenje. Na nekem vrtu je igrala zvečer vojaška godba in tam je naróda kar mrgolelo, tudi Tatarov in Tatarek sem videl mnogo.

Kakor sem že omenil, národ tudi v ta dan ni slišal pridige o pomenu takó važnega praznika. Duma (mestni zastop) je že gotovo naprej čutila ta nedostatek in naprosila posvetnega učitelja duhovne seminarije, naj predava o sv. Vladimíru. V nekoliko z zelenjem olepšanem — maneži »junkerskago učilišča« se je zbralo precěj razumništva, tudi mnogo duhovnikov s samim arhierejem, gubernator in druge take višje osebe. Zadaj so razstavljeni dečki in deklice iz nekaterih dobrodelnih zavodov, ki se v pravem pomenu besede pekó v neizmerni vročini. Vender národ, katerega sicer ni mnogo, z veliko pazljivostjo sluša jednobrazno ali jasno čitanje posnetkov iz raznih letopisov, ki se še navadno citirajo v cerkvenoslovenskem izvirniku. To je vse, kar je 130.000 ruskega naróda v Kazani moglo slišati o prejetji krščanstva. In še zato bodi hvala posvetnemu mestnemu zastopu, v katerem sedí tudi precěj Tatarov! In vender je še to mnogo, ker v več jednakih mestih še tega ni bilo. Le v Kijevu so še bili pri slavnostnem obedu góvori in v imeni vse Rusije je »oberprokuror svjatéjšago sinoda« g. Pobédonoscev še jedenkrat svetu objavil, da je vse preteklo in bodoče blagostanje Rusije osnovano na »samo- in edinoderžaviji«. Ali kaj hočete, g. oberprokuror je še skromen, ker so na Ruskem še ljudje in ti so imeli veliko besedo pri banketu »Slavjanskago blagotvoritelnjago občestva, ki celó mislijo, da moreta ab-

solutizem in cezaropapizem rešiti vse Slovence iz njih nadlog. In potem se še ruski časniki čudijo, da na takem popovskočinovniškem prazniku ni bilo Slovanov! Avstrijski diplomaciji, bogme, ni bilo treba izposlovati si določila sv. sinoda, po katerem se neruski državljanje na praznik niso pripuščali kakor predstavitelji, ampak le kakor gôstje. Sicer pa si je ta uspeh pošteno zaslužila in že naprej, saj še pomnite »kugo« na Velehradu l. 1885., ki je morala takrat zadušiti strašno nevarnost katoliškega panslavizma. Rusija se namreč tega boji in po mnenji mnogih njega (panslavizem namreč!) celó — Avstrija propagira.

Kazan je tudi fabrično mesto: ima okoli 130 fabrik in zavodov, posebno se odlikuje stearinovo proizvodstvo. Pivovarne ima tudi tri. Vender važnost Kazani v trgovini neizmerno pada, ker je železnico na vzhod dobila Samara, in takó je Kazan — umstvena stolica Povolžju! — po zimi odtrgan od svetá. Lehko si mislite, kakó se tukaj v velikem snegu potuje. Pot v Nižnij stane vas okoli 40 rubljev, če si ga hočete nekoliko prijetnega napraviti; poleti se pa lahko vozite po Volgi v drugem razredu za 4¹/₂ rublja. Kakó naj potujejo tukaj dijaki domóv o božiči, s katerim se zajedno končuje jesenski semester?

Kakor povsod na Ruskem, takisto je tudi v Kazani mnogo tujcev. Kazansko vseučilišče je v prve čase bilo prava ilustracija Gribojédovskega »Nam bez Němcev nêt spasenja.« Mnogo iz tedanjih učenjakov je bilo od samega Humboldta priporočenih; jeden, Karl Feodorovič Fuks, pravi enciklopedist, postal je »najiminitnejši Kazanec« časa svojega. In res, marsikateri, ki bi domá ostal navaden bibliotekarček ali učiteljček, povzdignil se je tukaj, ker med slepci je jednooki kralj in potem ravno tu veljá: »es wächst der Mensch mit seinen höhern Zwecken«. Dandanes še tujih učenjakov ni posebno mnogo, ali brižete se še lahko pri dveh francoskih »parikmacherih« (ime je tu zgodovina), zdravil in mineralnih vod morete kupiti le pri nemških lekarničarjih, ker le Nemci so do najnovejšega časa Rusom »žavbe mešali in pulfre delali« (oprostite te tujke za maže in praške, ali jaz sem nekoč slišal slovenskega farmacevta, ki je ž njimi izvrstno svoj poklic opisal), nemškim učenim ljudem, kontoaristom, mašinstom in tehnikom sploh pa ne vem števila. Jaz sem bil med dobrodušnimi učenjaki; jeden me je smeje vprašal, se mi li zdi, da je možno živeti »im Bärenlande«. Njim se sevéda ne godí slabo in na vprašanje, kakó se njim zdi zapadno življenje, če pridejo v svojo domovino, dobil sem že pričakovani odgovor: »Kleinlich!« Godcev je cela kapela tu, angažirana od jednega iz večjih gostilničarjev, pri katerem posebno po zimi z uspehom igra. Ker sem slišal, da so Nemci iz Avstrije, kakeršni so tukaj

redki (ti imajo domá komu »kulturo nositi«, za kar bi prav za prav morali vsak dan klečé Bogá hvaliti, da živé v Avstriji in da jim ni treba med »barbari« si kruha iskati in napósled se vender v ruskem morji potapljati), vprašal sem jih vender: »odkod?« in zvédel: »s — Češkega!« Dame, katerih je večina, in gospodje, ki se domá niso ni besedice češki naučili, pobirajo tukaj prav radi jezične in denarne ruske drobtine. Oh, usoda!

Rusko mesto že znamo, pojdemo še v nižje, tatarsko. Videli smo že v górnjem mnogo Tatarov, trgovcev, vznikov, delavcev in — policajev. Tam smo tudi zvédeli, da so Tatari zavoljo svoje poštenosti in pridnosti na jako dobrem glásu. Preidimo tedaj smrdečo jamo, ali po oficijalnem, malí »potok«, in nahajamo se že v orijentu. Razlika ni velika, samó ulice so še bolj ceste nego v górnjem mestu, hiše so še bolj narazen, čistost pa je večja; ako se gnojnica kje koli na ulice izliva, temu so tudi v ruskih mestih ne smemo čúdití, v Moskvi najmenj; namesto mnogih cerkev vidimo še več »mečetij«. Bolj se različujejo ljudje, ki vas srečujejo. Možje imajo obrito glavo, pokrito tudi poleti z ovčjo okroglo, na vrhu ploščno kapo, pod katero je še navadno vijoličasta, z zlatom obšita kapica (deca nosijo navadno le poslednjo), oblačijo se v zapeto dolgo suktnjo, celó evropske hlače in obuvajo močne čevlje. Barva njih obleke je navadno temno-sivkasta ali rjavkasta. Ženske že zdaleč spoznate po jarkih barvah svoje noše. Navadno so njih precěj svobodno se prilagajoče janjke brez talje žolte ali zelene. Glavo pokrivajo s »kolpakom«, od katerega pa se vidi le prednji, z zlatom obšiti del, ker nad njim bogatejše nosijo na telo se spuščajoči šalj in zakrivajo v tem slučaju bolj ali menj svoje lice z belim ovójem, navadno po devajo na glavo »chalat« t. j. dolgo suktnjo z rokavi, ki po takem svobodno visé; kadar srečajo moške, iztezajo »chalat«, ali koketne oči gledajo prav marno izpod njega, posebno v neopazovanih trenutkih, in vas skoro prepričajo, da je ženski spol povsod jednak. Večkrat pa vam lica svojega sploh mnogo ali celó nič ne skrivajo, omikanejši Tatari že naravnost svoje žene k temu privajajo, da hodijo »po evropski« odkrite. Po več žen ima le nekoliko bogatašev, meni se je pripovedovalo le o dveh, in še taki imajo navadno le po dve, do tri. Ni preprijetno imeti jih po več, ker ljubosumnost med njimi dela móžu več skrbí nego radosti: treba je obe jednako oblačiti, sploh varovati ravnopravnost pri vsem. Sploh evropska civilizacija vpliva mnogo nánje — pri óknh sem videl Tatarke tudi pri šivalnih strojih — in ko bi koran ne bil takó sovražen omiki, tedaj bi Tatari pri drugih svojih dobrih svojstvih

stali še više. Njih domače življenje je vendar dolgočasno in jedno-obrazno, četudi žena ni suženjka. Višjo omiko dobiva še zmerom le malo Tatarov. Vender oni igrajo važno vlogo v mestnem zastopu. Z jednim iz njih glavnih zastopnikov sem se imel priliko razgovarjati.

Predstavite si večjega trgovca, ki je principijalni nasprotnik jedini kazanski realki, za katero mora mestni zastop nekoliko prinašati; posebno pa se norčuje s predavanjem dvojnega knjigovodstva, »italijanskaja buchhalterija« mu je nekaj prosto smešnega in nepotrebnege. Zató pa hvali kazanske gimnazije in kazansko vseučilišče je po njegovem mnenji skoro prvo na Ruskem. (Sicer pa med njim in sedanjimi ruskimi nazadnjaki ni velika razlika, ker ti so klasicizem pretirali do skrajnosti; takó je n. pr. »istorikofilologičeskij fakultet« vseučilišč uprav gimnazija in študentje morajo vsi slušati 14 ur klasične predmete, pisati »extemporalia« in prevajati.) Sploh korak za korakom čutite nejasnost pojmov in polobrazovanost, vender tudi stremljenje k višjemu. Jako karakteristično se je začelo naše znanstvo. V odlični gostilnici, v kateri dajejo omenjeni Nemci koncerte, sedel sem s tremi brati, vseučiliškim profesorjem, učiteljem realke in vseučilišnikom. Navzočnih je bilo nekoliko Tatarov, ki vsi pivo jako ljubijo, katerega Mohamed ni prepovedal, kakor vino, ker ga ni poznal. Prideta še dva, iz katerih je jeden živ dokaz, da pijancev že več ne kaznujejo po koranu s kamnjevanjem (ravno takó bi bilo težko padše ženske žive zazidavati), akoravno se mora priznati, da so Tatari neizmerao trezni, zaradi česar so n. pr. natakariji v največjih in najiminenitnejših gostilnicah v Petrogradu sami Tatari. Sedeta, poslušata pa malo, ker ta, ki je natrkan, znanca svojega zmerom draži, kar mu ta skoro začenja vračati; skrivata si kape, zažgano šibico tišči jeden drugemu k uhu. Veseljak razgleduje na vse strani in mi mu na videz posebno ugajamo. To je porabil njegov trezni prijatelj, da bi se rešil njegovih nagajanj, in prišel je k nam s prošnjo, naj ne zamerimo sosedu njegovemu, ki ima »pretenzije« na nas. Začne se razgovor z gospodom »glasnym dumy« in kmalu je tudi še drugi trgovec pri nas, ki izraža jako epikurejske nazore, zna razne operetke in plete še celó ruske rime. Z resnim pótém preidemo na razna vprašanja, med drugim nam je začel razlagati čudna svoja mnenja o realki, ne zapazivši, da imamo učitelja realke med seboj. Poudarjam še jedenkrat, da je to bil jeden tatarskih kolovodij.

Sploh prave inteligencije skoro ni med njimi. To zapazite tudi na njih bazarih. Za knjižice še prodajalnica ni potrebna; od muh nečisti korani na slabem popirji, nekaj zabavnih knjižic in kratki »učebnik«

(učna knjiga) ruskega in tatarskega jezika, to je vse, kar se preméče po klopéh in v predalih tudi pod milim nebom. Zanimivi in jako prikupni so pa razni domači ženski izdelki, národna obleka in obútev.

Treba je stopiti tudi v »mečet«, kakor se tukaj zove »mošeja«. Mnogo jih je, to so uprav le molilnice, in česa velikanskega ne smete od njih pričakovati. Notranjost je jako preprosta, podobe ali kakšni kipi tam ne smejo biti, arhitektura dela vtisek po preprostosti svoji in znani ornamentiki mohamedanskega svetá. Proti Meki se nahaja v zidu dolbína (niša), v kateri mulà moli vérnikom, blizu je lepo izrezana propovednica, s katere se jim ob petkih čita; tla so pokrita s zelenim suknom ali pa s kovri; zunaj je véžica, v kateri puščajo vrhno obutev. Jaz sem bil navzočen pri póludnevni molitvi. Točno ob uri prihajajo moški (ženske morejo le na galeriji biti navzočne in navadno ne prihajajo k molitvi), spuščajo se po vzhodni šegi, bijejo ob tla s čelom (spomnite se, kar sem povedal o čelobitji pri Rusih!) z rokami se dotikajo ušes, ki bi se naj obrnila k nebesom in pozabila vse zemeljsko; sprva molijo tiho vsak záse, potem se pomestijo v vrstah sedé s skrižanimi nogami in mulà semtertja s ponižanim glasom izreka nekaj besed iz korana, na kar vsi z veliko akuratnostjo s čelom trkajo ob tla. Napósled jim je neki stavec z neizmerno visokim glasom rekel ali bolje rekoč recitiral nekoliko kitic iz korana. Ko je molitev končana, razidejo se zdajci vsi, pri čemer si večina uravná svoje ure po mečetni. Priznati moram, da mi je ta notranja pobožnost jako imponirala, ker med molitvijo je vse takó zamakneno, nikdo se ne gane in ne ogleda, če bi tudi prišel sam car. Mestni orientalist mi je pripovedoval, da je to imperatorju Nikolaju neizmerno ugajalo, ko se je nekoč o tem prepričal. Kdor je Tatara videl v njih pobožnosti, ta se ne bode čudil, če se vsem poskusom pokristijanjenja oni najbolj protivijo; če se je tudi semtertja posrečilo celé vasi z raznimi občanji preobrniti, pali so zopet v masah nazaj, kar je napravljalo mnogo šuma, ker »otpadenje« od pravoslavija v katero koli vero ali sekto in »sovraščenje« so še na Ruskem kriminalni prestopki, ki vedejo celó v Sibirijo. Če se ne motim, krščenih je Tatarov dandanes okoli 100.000. Učenjak Iljaminskij jim je priredil za njih jezik cirilico, ki je zánje dosti primernejša nego arabsko pismo, dobili so prevod svetega pisma in službe božje. Za njih šole se tudi precèj skrbi. V obče pa se držijo Tatari trdo svoje vere in národnih svojih posebnostij. Pri prejšnjih vojskah s Turčijo je bilo tudi vselej precejšnje gibanje med njimi, ker mule so zapovedovali pòste in molitve, ali pri poslednji se to ni več opazilo. Dandanes so Tatari kakor marni de-

lavci koristni ruski državljani in med njimi je mnogo jako bogatih. Le jedenkrat je v novejšem času nastal mali punt med njimi zavoljo nedorazumenja. Ko je administracija povabila zvonove v nekatere minarete zavoljo naznanjanja požarov in tega ne zadosti objasnila, začeli so se nemiri, našli so se ljudje, ki so jih šuntali, »zdaj vas hočejo še tudi vse krstiti«; gubernator tudi ni bil na svojem mestu, nasproti si je hotel zaslužiti rede z uničenjem »bunta«, kakor je to pri takih slučajih povsod navada vojakov, in je sam jednemu muli čeljust razbil, za kar so ga napósled vender sodili.

V daljni okolici so razne »postinje« z monastyrji, kamor se delajo časih izleti; na Ruskem se morete tudi za najbližjo okolico vélikih mest z vsem preskrbeti, česar vam je treba, ker drugače bi se hudo godilo razvajenemu meščanu. Jaz sem videl le nedalečno izprehajališče na vzvišenem levem brégu Kazanke, imenovano »Švajcarijo«, in še celó nemško in rusko imajo Kazanci.

Jako prijetno je sésti na jednega iz mnogih čolnov, katere vam ponuja nabrežni Tatar, in peljati se po tihi Kazanki, obrastli na pravem brégu z nabrežnimi rastlinami in gostim grmovjem. Take vožnje »na lodki« občinstvo tukaj jako ljubi, posebno k večeru in še ob jednajstih po noči srečavate veselo družbo, posebno moško in žensko mladež. In kadar zapojejo najpriljubljenejšo rusko pesem »V nizko matušké po Volgê, Po širokomu razdolju«, ki pripoveduje, kakó po Volgi plavajočo ladjo s trgovcem in njegovimi ljudmi napadejo razbojniki, in druge jednake, tedaj ste tukaj blizu mogočne reke v pravem duhu, da razumete jednobrazno, melanholično ali kakor Gogolj pravi »grustno« (žalostno) rusko pesem. Ta pesem se široko razteza, kakor se razliva njena Volga, nánjo je vplivalo to obširno prostranstvo, povsod jedno in isto. Cerkveni napevi, ki se odlikujejo s prosto svojo tvarino (v pravoslavni službi božji ima največjo važnost petje, katerega značaj je tudi nam znan pod imenom Gregorijanskega in vse težko življenje ruskega naroda (ruski národ je tudi trpin in morebiti bolj nego katerikoli drugi slovanski) dodali so ji črte pohlevnosti in potrpežljivosti. In tako se je razvilo nekaj posebnega, česar lepota in duh se ne odkrije vsakemu in ne hipno. Kdor je slišal pri »národnem pevcu« Agrenjevu-Slavjanskem pesem volških burlakov »Ej uchnem« in vé, kakó se pri nas uka, ta je imel priliko čutiti to ogromno razliko v značaji. Najkarakterističnejši je za rusko pesem njo spremljajoči inštrument, ki se zmerom bolj in bolj širi, harmonika namreč, s katero vidite fante kdaj koli tudi v Petrogradu; posebno v vélike praznike, ko vse »guljajet«, zapazite celó na Nevskem prospektu, največjih ulicah

in velikanskem izprehajališči vsega občinstva, semtertja bolj ali menj natrkane obrtne tovariše v izvoščikih, ki raztezajo svoj priljubljeni inštrument.

(Dalje prihodnjč.)

O menjavi toplíne v Ljubljani.

Spisal Ferdinand Seidl.

(Konec.)

Preiskavši toplínske nepravilnosti neposredno nasledujočih si časovnih oddelkov, imamo še izslediti, s koliko verjetnostjo se nepravilnosti ali anomalije povračajo ob istem petdnévji od leta do leta, kolikor 35letna opazovanja dopuščajo. O povračanju istega značaja letnih dób smo najpoglavitnejše že rekli, o anomalijah pojedinih dnij pa še ni možno dovolj zaupno sklepati. Sicer ne moremo odločiti, je li povsem slučajno, da se na isti datum večinoma vrača prenizka ali previsoka toplína. Možno bi bilo, da se anomalije v nekaterih dóbah redoma v istem zmyslu vračajo, a izkušnja tega v obče ne potrjuje. Morebiti pa se ista anomalija zaradi vremenske stanovitnosti povrača mnogo let, dokler jo predrugáčeno razpolože vreménskíh činiteljev ne iztrebi. Predno se bistvo anomalij z dovoljno gotovostjo ne spozna, moramo se pač ozirati nánje, in nekoliko upravičeno pričakovati, da se bodo vsaj še v bližnji prihodnjosti povračale, ako so se javljale v mnogih letih.

Zatorej smo vzeli iz omenjene razprave »o toplínskíh razmerah Zagreba in Ljubljane« nastopni pregled, ki naznanja verjetnost negativne anomalije v pojedinih petdnévjih. Števila, ki ulomke dopolnjujejo do 1, so verjetnosti pozitivne anomalije.

XXII.

Verjetnost negativne anomalije v petdnévjih.

Jan.	3.	8.	13.	18.	23.	28.	Jl.	2.	7.	12.	17.	22.	27.
	0'46	'43	'40	'51	'37	'49		'57	'49	'60	'40	'46	'64
Febr.	2.	7.	12.	17.	22.	27.	Ag.	1.	6.	11.	16.	21.	26.
	'40	'37	'54	'46	'40	'34		'49	'64	'61	'49	'60	'46
Mrc.	4.	9.	14.	19.	24.	29.	Spt.	5.	10.	15.	20.	25.	30.
	'46	'34	'49	'51	'64	'54		'40	'54	'54	'40	'64	'46
Apr.	3.	8.	13.	18.	23.	28.	Okt.	5.	10.	15.	20.	25.	30.
	'31	'34	'51	'46	'37	'46		'49	'54	'46	'37	'46	'54
Mj.	3.	8.	13.	18.	23.	28.	Nvb.	4.	9.	14.	19.	24.	29.
	'51	'64	'54	'37	'51	'40		'60	'40	'54	'60	'40	'29
Jn.	2.	7.	12.	17.	22.	27.	Decb.	4.	9.	14.	19.	24.	29.
	'37	'37	'37	'69	'60	'54		'49	'40	'37	'37	'54	'46

Verjetnost negativne toplinske anomalije v prvih dveh mesecih v obče polagoma pojmlje, a sredi februarija meseca je iznenadno povečšana. Takó je tudi na Dunaji celó v stoletnih (nekoliko uravnanih) povprečjih in takó je bilo v Severni Nemčiji v 35 letih (1848.—1882.) Takrat namreč dostikrat nastopi takova razdelitev zračnega tlaka preko Evrope, da nas zadevajo severni ali severo-zahodni vetrovi. Drugekrati pokrije tedaj srednjo Evropo barometerski maksimum, ki daje povod najjakšemu zimskemu mrazu. Meseca marcija so povratki hlada zlasti v drugi polovici verjetnejši, kakor redno zložno napredovanje toplíne. Razdelitev zračnega tlaka ima tedaj še prav zimski, le nekoliko oslavljeni značaj. Dočim je verjetnost podnormalnih petdnévij v dosedaj naštetih mesecih povprek oziroma 0,46, 0,42, 0,50, upade toplína zopet aprila meseca na 0,41 in so presežki toplíne verjetnejši. Da je narastaj toplíne meseca majnika, zlasti v njega prvi polovici čestokrat zamenjan s povratki hlada in mraza, to je obče znano. Takrat se balkanski poluotok in posebno Ogrska prav krepko segreje, v zrahljani topli zrak pa se vrže hladnejša atmosfera s severnih krajev, in krepko nazadovanje toplínsko je posledica, ki doseza tudi naše kraje.

Najjačje in najpogostejše nazadovanje toplíne se vrši v drugi polovici meseca junija in početkom julija; poletna deževna dóba Srednje Evrope mu je povod.

V upadajočem delu toplínskega tira ljubljanskega ne zanimajo toliko negativne anomalije kakor pozitivne. Še pozno jeseni in ob konci leta imajo časih izredni povratki toplote precejšnjo verjetnost. Najznamenitejši izmed njih je óni koncem novembra, ko je verjetnost negativne anomalije 0,29, torej pozitivne 0,71. Ta zeló pogosti povratek toplíne je úinek viharnih depresij, ki se takrat pomikajo preko Severnega morja in nam donašajo toplega oceanskega zraka.

Znamenito je prepogosto ohlajenje v predzadnjem petdnévji septembra meseca (verj. 0,64), zlasti ker se potem zopet dostikrat povrača toplota.

Omenjeno je že, da denašnja znanost pač spoznava vsem razlikam dejanskega tira zračne toplíne od osnovnega splošne in bližnje vzroke; ali zamotano vrsto povodov in posledic navesti na pravi prvotni izvor, to dandanes še ni možno. Meteorologija še pogreša svojega Newtona. Kakó čudovita so pota, po katerih priroda vodi in vlada pojave v zeló gibni atmosferi, kaže iznenadna vzajemnost, katere imamo še omeniti.

Našlo se je, da stojé brezdvojbeno skoro vsi meteorološki činitelji (toplína, žarivanje solnčno, zračni tlak, jakost vetrov, oblačnost, padavina, nevihte in toča) v čudni vzajemnosti s — solnčnimi pégami. Povprek vsakih 11 let doseza število pég na solnci svoj maksimum, 7 let potem upada na minimum, toda v nastopnih 4 letih se zopet vzpné na vrhunec. Večina meteoroloških činiteljev se pomika v skoro istih časovnih presledkih ali vzporedno s solnčnimi pégami, ali pa nasprotno. In vendar je gotovo, da zveza ni direktna v tem zmyslu, kakor bi solnčne pége vplivale, otemnujoč del solnčne óble. V štirih obhodih pég solnčnih nekako od leta 1815. do 1854. je napominjana vzajemnost nedvojbená istina, odtléj in pa 30—40 let prej pa je zveza marsikdaj menj razvidna, ali celó naravnost obrnjena, takó, da sta obé podobni velikí motnji.

To vse je jedna najzamotanejših zagonetk, katere je stavila priroda umu človeškemu. Izrekla se je hipoteza, da skupni zunanji vzrok vlada prikazni na solnci in na zemlji, ali drugi neznani vzroki delujejo takó silno, da vso vzajemnost za dolgo vrsto let lahko zakrijejo. Toplína je v obče v najnižini, kadar je število solnčnih pég najvišje, potem upada in je najvišja ob nasprotni skrajnosti dotičnega števila. V trópah je ta vzajemnost najznakoviteje izražena, proti tečajema je bolj in bolj skaljena. V zmernem pásu je razlika med obratiščema toplínskega vala preko 11 let sezajočega blizu $\frac{2}{3}^{\circ}\text{C}$. To je dovolj, da vpliva na množino in dobroto vinskih létin in žitne pridelke, ki tudi valujejo s solnčnimi pégami.

Ljubljanska opazovanja so se vršila od leta 1851. dalje, torej večinoma v dóbi, ko vzajemnost, o kateri govorimo, zakrivajo motnje.

Omenjeno bodi torej le, da nekako od leta 1867. toplína neredno upada.

Vendar se dá pokazati, da óni čudoviti upliv deluje tudi v naših krajih. Dolgo vrsto verodostojnih opazovanj imamo o padavini (dežji in snégu) v Celovci. Nje množino so merili M. A h a c e l j leta 1813.—1843., Prettner leta 1843.—1874. in odsléj Seeland. Poiskal sem letno vsoto padavine ónih let, v katerih so bile solnčne pége v najmanjšini, oziroma v najvišini. Da se slučajnosti nekoliko izločijo, pripisal sem pojedinim letom povprečno vsoto padavine dotičnega leta, prejšnjega in naslednjega (za leto 1816., torej z let 1815., 1816., 1817. itd.) Posledice so v nastopnem pregledu sestavljene.

XXIII.

Najmanjšina solnčnih pég		Padavinska vsota	Največina solnčnih pég		Padavinska vsota
leta:		cm.	leta:		cm.
			1816		103
1823		73	30		111
34		67	37		97
43		111	48		110
56		82	60		88
67		98	71		110
78		115	84? ¹⁾		97
Povprek		91			102

Dasi je v pošte v vzeta tudi dóba od srede šestega desetletja, odkar je vzajemnost med pomikanjem solnčnih pég in padavinske vsote očitno motena, vendar se pokaže, da pade v Celovci ob najmanjšini solnčnih pég na leto približno 91 *cm* padavine, ob največini pa 102 *cm* in predno je nastopila omenjena motnja, pomikata se obe prikazni povsem vzporedno. Razlika 11 *cm* sevéda nima naravnost praktičnega pomena, toliko dežja prineseta lahko 1—2 nevihti. Vendar se z valovanjem solnčnih pég vsa skupina merodajnih klimatnih vplivnikov toliko izpreminja, da sodobno upada in rase množina in dobrota vinskih létin in vrednost žita — kar se je od nekaterih strani dokazovalo.

Naravnost praktičnega pomena spoznanje čudovite vzajemnosti prikaznij na solnci in na zemlji nima, ker je podvržena jakim motnjam, ki se ne dádo prerokovati.

Naravnost praktičnega smotra pa naša razprava sploh ne zasleduje, tudi če bi se pokazalo, da na primer stojé (na to je že Hann opozoril) izpremembe toplíne od dné do dné v razmerji s pogostostjo nekaterih boleznij — kar bi imel dognati zdravniški zvédenec. Potem bi bila razprava prinos k spoznanju zdravstvenih odnošajev ljubljanskih.

Neposredni povod izsledovati jedno vrsto mnogobrojnih in čudovitih pojavov prirodnih z domačih tál naj izhaja iz silnega nagona človeškega, ki ga je pesnik izrazil z besedami: »Ne iščite resnice radi zlatá, ona sáma je zlató!«

¹⁾ Ni mi znano, je li bila največina solnčnih pég leta 1884. ali kesneje.

Pis.

Popravek. V št. 4. na strani 227. vrsti 13. naj stoji dražilni mesto družilni.

Grajski pisár.

Zgodovinska podoba.

Spisal dr. Ivan Tavčar.

(Dalje.)

Mati, takovi ljudje se res ne smejo odganjati«, oglasil se je tudi Luka z Volče. Za grmom je tičal in čakal, da je odjezdil Visoški pisár. Potem pa je takoj zopet prilezel k hiši in za trdno sklenil, da mora dobiti svoj dar. »Če bi jaz kaj imel«, nadaljeval je berač, »skuhal bi jim večerjo in še mesá bi jim priložil, da bi bili vsi siti. Bogú všeč bi to bilo, naj reče kdo, kar hoče!«

»Dobro je, da smo zjutraj jarca zaklali,« odgovorila je hišna gospodinja, »jim ima človek vsaj kaj dati!«

»Malo slame nam dajte, družega nečemo, da léžemo nánjo!« S temi besedami se je dvignil Jerom Stópistran s trate, in s sumnjo je opazoval Luko, berača. Očividno ni védel, kam bi posadil tega možá, in meril ga je od nog do glave, prav kakor bi slutil v njem tekmeča, ki mu je morda s svojo »svetostjo« že prevzel prebivalce te hiše.

»Zdaj te poznam, Jeromen si, in nikdo drugi,« zavikne Luka. »Lej ga, ali me ne poznaš? Mari nisem bil v cerkvi na Koroški Beli, ko si ti službo božjo opravljal? Mari ga nisem videl tam hudiča v kozlovski koži, ki je bil črn kot oglje, in je gledal kot osa? Mari nisem delal križ za križem, ko si ga podil iz cerkve, da je zbežal pred tabo na Storžič, ali pa še celó na Grintovec? Oj, ljudje božji, to je svet in pravičen mož in veselite se z mano, da ga imate pod streho!«

Ko mu Jerom ni ničesar odgovoril, obrne se Luka k njegovim drugim družbi.

»Sveta Marija!« zakliče, »tu je tudi mati Medudka! Ali še živiš? Ali si že dozidala cerkev na Sveti Gori pri Planini? Oj, služabnica božja, srečne so oči, da te še gledajo!« In skrivnostno se obrne k hišni gospodnji ter ji pravi poluglasno: »Maruša Medudka je, tista, ki zida cerkev na Sveti Gori pri Planini. Vsak dan je zamaknena, da gleda obličje našega preljubega Jezusa. Bogá hvalite, da hoče v hišo!«

»Le v hišo, da smo na gorkem in na suhem!« pozval je v tistem hipu oče Primož navzočno družbo. Ni si dala prigovarjati. —

Najprvi je sílil v hišo Luka z Volče. Ko so drugi vstopili, opazili so ga že na klópi pri péči, po kateri je bil razložil svoje reči.

Dolgi Jerom pa je kar sredi hiše odložil svoj koš, iz njega izvlekel umazano prtenino in jo razgrnil po tleh. Mati Maruša je takoj padla na kolena, dvignila roki proti nebu in zamolila: »Bog, ne pozabi te hiše!« Na to pa je kakor snop padla po rjúhi in se v hipu zameknila. Da je lože ležala, potisnila ji je mlajša »svetnica« nekaj cap pod glavo.

»Bode li že zaspala?« vprašala je hišna mati skrbno. »Naj vender počaka, pripravila vam bodem malo večerje!«

Jerom je odgovoril: »Takó leži na golih tleh vsako noč!«

»A večerjala bode vender?« vpraša gospodinja znova.

»Ne vem, sedaj premišljuje, in buditi je ne smem! Pa le skuhajte!«

Na ta odgovor Stopístranov je odhitela mati Dobničanka v vežo. Kmalu se je začulo izpred peči vreščanje in vrenje, kar je kazalo, da se pripravlja dobra večerja.

Ravno v tistem času — v tem se je bilo stemnilo — slonel je ob stari hruški za Dobničanovo hišo človek, zavit v dolgo črno obleko. Na prvi pogled si spoznal v njem novoverskega predikanta, ki je tiste dni v pogorji razširjal nove nauke. Bil je to Jurij Knafelj, mož v cvetoči mladosti. Kakor kip je stal pri deblu in oči je upiral v nočno temo. Pričakoval je nekoga, ali dolgo časa brez uspeha. Končno se je pri hiši iz sence izvila ženska oseba, ozrla se plaho na vse strani, potem pa prihitela na mesto, kjer je stal predikant.

»Pozdravljam te v imeni Jezusovem«, odgovoril jo je le-ta tiho. »Dolgo sem te čakal, Franica!«

»Nisem utegnila prej priti!« odgovorila je domača hči. »Vse polno jih je v hiši, in morala sem kuhati večerjo!«

»Ali ste vsi stanovitni, kar vas je spoznavalcev svetega evangelija?« vprašal je na to predikant. »Kaj se je zgodilo, kar me ni bilo tu od zadnjega časa?«

»Stara Véharica je bolna, in prav težko umira. Hrepení, da bi ji Vi odprli vir prave vere, gospod Jurij!«

»Takoj jutri zjutraj pridem k nji! Zdi se mi, da jokaš!« In res so se dekletu utrinjale debele solze po obrazu in ihtela je.

»Kaj ti je? Spoznavalci svetega evangelija nimajo skrivnostij pred sabo!«

»Gospod Jurij, gospod Jurij, omožiti se moram!« Skoraj glasno je jokala pri teh besedah.

«Ali te silijo domá? Koga naj vzameš?«

»Pisárja z Visocega! Tega papista, nikdar ne! O moj Bog, moj Bog!«

»Govoril sem s svojim očetom in menil je, naj si vzamem v zakon deklico s teh pokrájin, da bode služilo to v vzpodbudo vsi občini svetega evangelija, Tebe vzamem!«

Iz srca ji je zahitela kri v obraz, da je cvetela kakor roža. Sklonila se je k tlom in v sreči svoji ni vedela družega odgovoriti, nego:

»Gospod Jurij, gospod Jurij!«

Predikant jo je vzdignil z zemlje in izpregovoril mrzlo:

»Pred svetim evangelijem smo vsi jednaki! Sedaj pa pojdiva v hišo, morda je ondu kaka duša, v katero bi plodonosno zasejal zrno svetega evangelija!«

Prišedši v hišo séde predikant na klóp, kjer je v steni gorela trska. Odprè sveto knjigo in v pólumraku prične čitati iz nje, ne menèč se za družbo. A tudi ta se ni brigala zánj.

Govorica je bila potihnila po sobi: vse je težko pričakovalo večerje, in še celó mati Medudka je zastokala časih na trdem svojem ležišči.

Kmalu je postavila hišna mati na mizo veliko skledo, v kateri so se kadili veliki kosovi kuhanega mesá. Prvi je prilezel Luka od peči in takoj je razkoračen sedèl na glavnem prostoru, prav kakor bi se bilo vse skuhalo zánj.

Tudi Jerom Stópistran je káj ročno primahal ter hotel jesti.

Tedaj se je pričela prekladati po tlaku mati Medudka; iz zamaknenja jo je prebudil duh mesá. Dvignila se je z ležišča in pričela moliti dolgo molítev; vstala je, ne pogledala ni jednega ni družega, in prišla k mizi, prav kakor vsi drugi.

»Saj bode vender večerjala,« dejal je Jeromen hišni gospodinji, »to mora biti bogoljubna hiša, da jo mati Maruša takó počestí.«

In materi Dobničanki se je dobro zdelo, in čutila je res veliko čast, ki je doletela nje hišo!

Pri vratih je sedèl Jurij Knafelj s suhim svojim telesom. »Pridite, gospod Jurij, in zajmíte tudi!« ogovorila ga je hišna gospodinja. Šele potem je sédel k mizi, ali zdajci je razprostrl knjigo, pred sabo, in pričel je — ne menèč se za govornico navzočnih ljudij — z oduševljenim glasom čitati poglavje svetega pisma. In ni se prej do teknil jedí, dokler ni do konca prečital vsega in še potem je vestno molil ter klical »Gospoda«, da bi blagoslovil vse, kar bodo snedli služabniki Njegovi ta večer.

»Ta vera ni prava«, izpregovoril je berač Luka, »predolge molitve ima. Kratka molítev, ta je dobra! Kakó si molil ti, Stópistran! Dejal si: »Kristus, pokončaj ga!« in mehak je bil vrag in kakor burja je odpihal iz cerkve!«

»Tudi meni se ne zdi ta vera prava«, odgovorí Jerom, »splete-ničijo vse skupaj, na konci pa nobeden ničesar ne vé! Vera mora prihajati iz ljudstva samega, kakor je prišel premilostivi naš Jezus iz srede ljudstva!«

»Kaj boš ti govoril«, prestrigla mu je Medudka besedo ter z žlico lovila velik zalógaj mesá po skledi, »meni se prikazuje naš Jezus, ti si pa Jud, in škoda je, da nisi utonil v Rdečem morji! Ve-liko je poklicanih, a le malo nas je izvoljenih! Ti preveč govoriš in premalo moliš, Jerom!«

»Molčal bodem, mati Medudka, molčal,« zatrjeval je Jerom.

Obrnil se je pa proti mlajši »svetnici«, sedeči mu ob stráni in siknil:

»Da smo danes v kaki hosti, premler bi ji že kostí, da bi ne videla Jezusa, ampak golega hudiča!«

»Mulier taceat in ecclesia!« To in ničesar drugzega ni izpregovoril predikant, in kos ovsenjaka je prelomil in si drobil od njega ubogo večerjo. »To se pravi, ženska mólči v cerkvi, zató niste poklicane!«

»Mati Maruša, ta pravi, da morate jezik držati za zobmi in da se Vam Kristus ne prikazuje!« zasmijal se je berač Luka.

»Kaj, da bi govoriti ne smela?« — in zdajci se je našopirila, kakor járčica, če se rúje s svojo sorodovínko, in vstala je, suho roko je v pest stisnila in proti predikantu jo je dvigala — »in sam Kristus se mi prikazuje, in mi ukazuje: govóri in oznanjaj pokoro!«

Govorila bi bila še in se pénila, da se niso tedaj vrata odprla. V sobo pa je stopil mož, precéj trebušat, z dobrovoljnim obrazom. Za njim je vstopila tenka, suha prikazen z mogočno napolnjeno vrečo ob plečih.

»Hej, oče Mrcina je tu!« zavpil je rejeni mož. »Jaka, odlazi na klóp pri péči! In ravno večerja je tu! Božja porodnica me je sama semkaj privedla! Aló, stisnite se malo, da se dobí prostorček za mé! Tudi žlico sém, da bodem jedel, ker sem lačen. Benedicite!« In Matija Mrcina, tedaj slabo plačani župnik v starodavnem Kranji, udaril je s pestjo po mizi, da je na nji vse zaklepetalo.

»Jaka, prisédi še ti!« In od peči se je odvila suha prikazen Kranjskega cerkovnika, ki je naglo potem pri skledi tekmoval s svojim župnikom. »Oče Primož«, govoril je ta, »to se Vam čudno zdi, da sem sam prilomastil v hišo, kakor volk v ovčjo stájo po noči po polnoči. Vender tukaj sem z dovoljenjem cerkvenega vašega oblastva, ki ima v teh prekletih časih še nekaj močí. V Kranji pa se šaljijo iz nas, ti peklenski luterani, da niti spatí ne moremo mirni!«

»Zató jih bode Bog sodni dan zavrgel, hé, hé!« oglasil se je šibki cerkovnik.

»Zid pri cerkvi se nam je podrl, in vé, da so ga ti reformatorji izpodrili! Matija Mrcina pa zidaj potem, če ima kje kaj vzeti! Oče Primož, sedaj pobiram, in nekaj boste dali, za to Vam pa nekaj Vaših grehov s seboj vzamem!«

»Dal bom — duhovni oče, dal bom!« hitel je oče Primož.

»Pohvalim vas potem v Loki na grádu«, pravi Mrcina, »kjer be-seda župnika Mrcine izdá več, kakor pri Kranjskih faranih!«

Tu je tresčil oče Mrcina za roko ob mizo, da je zopet vse za-
klepetalo. Ugledal je predikanta.

»Kaj, magister Jurij, ali si ti tudi tukaj in seješ ljúliko med pšeni-
nico? Vidiš, kakó si nespameten, tu stradaš, tu bégaš okrog v noči
in biričev se bojiš! Pa bi lahko v Kranji na gorkem za pečjo tičal,
vidiš, kakó si nespameten! In vender vsi Kristusa molimo!«

»Ti ga moliš z mesom, ne z duhom, ti ga moliš s trebuhom,
toda ne z dušo!« odgovoril je predikant temno.

»Predobre volje sem danes, da bi se prepíral s teboj. Pojdi Bel-
zebubu v trebuh, ti griža črna!«

Kranjski župnik je jedel na to z veliko slastjo, prav kakor bi
predikanta ne bilo navzočnega. V hiši pa se je bila nabrala tačas vsa
Dobniška družina ter se gostila pri drugi mizi z ovsénim sokom, ko so
se góstje pri tej mizi mastili z mėsom, dasi po dnevi ničesar delali niso!

Pri tej priliki je Jerom Stópistran skrivoma in tihotapsko smuknil
iz sobe. Stopivšega v vežo objela ga je tema.

Samó od ognjišča se je malo svetilo in tam pri jedinem oknu
se je kazalo nočno obnebje, prožéce se nad tiho krájino. V tem
oknu na šibkem drógu je čepela hišna kúretina, tiščéč glavice med pe-
roti in sanjajoč o pšenici, katero je zobala za dné.

K tej speči družbici se je pritihotapil Jerom in mlademu petelinu
je pogledal z roko po pérji. Zaspano je révšče izvleklo trudno gla-
vico izmed volnene gorkote in zagazilo ž njo med svetnikove prste.
Ti pa so umeli pôsel svoj preizvrstno in kakor bi trenil je bil za-
sukan vrat, da je krilatega pevca zdajci zapustilo drago življenje in
da se je težko truplo zavalilo Jeromu v drugo roko.

Takrat je prihitel nekdo mimo hiše, pred vežo je zakričal: »Loški
so tu!« In pred oknom je zopet obstal in znova zakričal: »Bežite, Loški
gredó s sulicami, in vas iščejo!«

Jerom je prestrašen skočil na prag in vrgel mrtvega petelina v
koprive, ki so rastle okrog opla. Iz hiše so takoj prihrumeli mati

Medudka in nje tovarišica. Ta je bila tudi Jeromov koš oprtala. Najbrž je bil to njih zaklad, kjer so bile spravljene vse svetinje nove vere. Tudi v nevarnosti niso pozabili tega svojega zaklada, a Jerom je bil vendar toliko nepriljuden, da ni odvel bremena ženski. Z veliko spretnostjo se je izmuznil pri véžnih vratih na plano in potem po melni navzgor, kjer se je kmalu vsa družba poskrila po grmovji. Tudi predikant je stopil iz hiše, ali le počasi je korakal in niti ozrl se ni, ko je polagoma odšel v gozd za hišo. Samó župnik Mrcina je ponosno obtičal za mizo, zajemal iz sklede in govoril:

»Zdaj vidite, zverfne, kje je prava vera! Moja vera je prava!«
— in tu je udaril z roko po mizi, da se je vse potreslo, »dà, moja vera, ki je taka, da lahko v hiši ostanem, če pride gosposka.«

Zunaj je nekdo na okno potrkal, čulo se je tudi, kakó so s kopjišči suličnimi tolkli ob vrata.

»Ali se kaj krivovercev skriva pri vas?« vprašal je hrípav glas.
»Koga imate notri? Ali imate kaj pijače?«

»Ta veliko vprašuje?« zagrohótal se je župnik za mizo. »Kdo bode tukaj? Jaz sem, oče Mrcina iz Kranja, in pri Dobničanu sem v gostéh!«

»Oj, jej! Oj, jej!« začul se je glas jednega biričev na poti, »oče Mrcina je notri. Le hitro dalje, tu vem, da ni kapljice ostalo, in snedel je gotovo tudi vse! Hajdimo, da pridemo do Tičnika!«

Kmalu so se začuli koraki odhajajoče straže in oče Mrcina se je zibal od smeha za mizo. »Naj stradajo ti hudiči! Kakor jih sovražim, te krivoverce, vender bi ne hotel, da bi jih mrevarili. Prasíce loške! Pojdite, takó daleč, da vas nikdar več ne vidim, brižinskega škofa presiti hlapci!« In zopet je z roko ob mizo vsekala, da se je vsa pretresla.

»Vi mi pa posteljo pripravite,« obrnil se je na to k hišni gospodinji, »tu sredi hiše nanosite slame! Dobro sem se najedel, dobro hočem tudi spati. Deo gratias!«

Zunaj pred hišo pa je tisti čas Jerom Stópistran prebrskaval koprive za petelinom. Brskal in brskal je, da so ga pekli vsi prstje. A ničesar ni mogel dobiti in končno je med tihim preklinjanjem zopet odrinil po grmičastem brégu. Izza hruške ga je opazoval naš znanec Luka z Volče in pritiskal je roke k trebuhu, da bi ne bil izbruhnil v smeh glasán. Udušenega petelina pa je bil spravil v svojo málho in sedaj, ko je Stópistran odhajal, govoril je za njim: »Ali misliš, da mi spimo, kadar kradeš? Mi smo tudi dosti svetá videli, čeravno nismo pregnjali hudičev po Koroški Beli! Ha, ha!«

III.

»Z žalostnim srcem jemljem, jaz Jošt Tolmajnar, però v svojo roko in zapisujem, da me je gospod Bog udaril s Svojo močjo. In zdaj sem v stiskah, in veliko trpim, ker je takó ugájalo zapovedniku mojemu, blagorojenemu gospodu, gospodu Janezu Krištofu Herbertu iz Hohenburga. Kdor služi, ne delaj ničesar brez védnosti svojega gospoda. Po vsi pravici se je razsrdil zapovednik moj, ko sem se vender hotel oženiti brez njegove védnosti, brez privoljenja njegovega. Hlapec tvoj ti bode pokoren, gospod, in z udanostjo bode prenašal zasluženó kazen.

Drugo je, kar mi napravlja še večje bolečine v teh stiske polnih dnéh! Kaj naj počnem z visokorojeno to žensko? Nisem učen, ne, kakó je besedo zasukati, da ji bode prijetno zvenela na uho, ne, kakó je pred njo klobuk sneti z glave in tudi ne, kakó naj se prikloni teló, da ji bode všeč. Mislil sem, da je pobožno moje življenje. Pa tukaj vidim, da sem velik grešnik. Drugače bi ne prihajala taka pokora náme. Jezus vzveličani, smilúj se služabnika Svojega Jošta Tolmajnarja! Iz globočine svojega srca vpijem k Tebi takó! Amen.«

* * *

Ko je Jošt Tolmajnar tisto popóludne prijezdil do Visokega, začudil se ni malo, opazivši pred dvorcem tolpo orožnikov. Konji so se pasli po zelenem travniku in teptali travo, jezdeci pa so ležali tik pota na hrbtu ter zrlí v jasno nebó. Načelnik njih je tičal še v sedlu in skokoma pridirjal naproti pisárju, ko je ta komaj prekoračil ozki most. Z veliko plašljivostjo je spoznal Jošt v njem svojega gospoda, loškega oskrbnika Janeza Hohenburga. Hotel je zlesti s konja, ali óni mu je z roko namignil, da ostani, kjer je.

»Za Bóga, kje tičiš, amice?« izpregovoril je oskrbnik. »Ali meniš, da čas kradem in da se mi ljubi ravno tebe čakati, dokler ne prilezeš od kod, kakor polž!«

Pisárček se je takega resnega ogovora zeló prestrašil, gnétel je klobuček v roki in to takó neróдно, da se je prelomilo belo però, ki mu je služilo v največji lišp.

»In Visoko ti lahko odnesó! Če kmetje še kradejo, kakor so nekdaj, nimaš ga zrna v žitnici!«

»Milost Vaša« — in Jošt Tolmajnar — v svojem stráhu ni védel drugega odgovoriti — »ženil sem se, in zategadelj sem moral od dóma!«

Oskrbnik je zategnil uzdo, da se je konj vzel pod njim. »Há, ha!« izpregovoril je na to z naglasom, ki je pisárju pretresel srce in drób, »ha, v teh časih, ko nam hudič jemlje sveto našo vero, utegneš laziti za ženskami! Tepec, glej, da véruješ v pravega Bogá in da te pri desetini preveč ne osleparijo! Toda o tem kak drug dan! Sedaj jezdi z menoj, da ti povem, kar ti imam povedati!«

Pisár Tolmajnar je prijezdil k svojemu ostremu gospodarju in ob njegovi stráni je jezdil po belem poti proti belemu dvoru. Ves je bil oblit s potom, od nog do glave je tičal v móči in pred pogledom mu je vse mrgolelo, da so se mešala drevesa in poslopja z oblaki večnega nebá.

»Torej poslušaj!« pričel je Janez s Hohenburga, »odgovoren si mi za vse, in če se kaj pregrešiš, čutil bodeš težo jeze moje. Bolje bi bilo záte, da se tedaj podrè najvišji stolp Loškega grada náte!«

Jošt Tolmajnar se je ponižno priklanjal in z roko si je brisal debele sráge, ki so se mu nabirale po čelu. »Vse storim, kar zapoveste, gospod milostivi!« vzdihnil je v velikí svoji stiski.

»Tega tudi pričakujem!« odgovoril je óni osorno, »saj me poznaš! Sedaj poslušaj! Premilostivi náš škof in vladár, katerega nam Bog ohrani še dolgo vrsto let« — tu je snel Janez s Hohenburga klobuk z glave — »spomnil se je mene, najnevrednejšega hlapca svojega, in poslal mi je nekaj pod streho Loškega grada, kar mi ni napravljalo posebne radosti.

Ženska je to, visokega stanú, in priporočam ti, da govoriš o nji z največjo spoštljivostjo, dasi je krivoverka!«

»Luteranka!« zaječal je Jošt.

»No, kaj je to?« odgovoril je óni. »Če je drago sorodnici prevzišenega škofa in vladárja našega, da želí imeti novo vero, to je vse kaj družega, kakor če bi, na primer, hotel ti biti luteranski predikant. To moraš menda vender uméti! Kaj?«

»Umévam, gospod milostivi, popolnoma umévam!«

»No, prav! Sedaj je tukaj, in sedaj moramo gledati, da izpolnimo svoje dolžnosti! Ukazi so taki, da ostane tu na Visokem. Ti pa pazi, da je ne iztakne kakšen predikant, in da pojde vsako nedeljo v cerkev! Poleg tega takisto nikdar ne pozablaj, da je sorodnica škofa tvojega in da ji imaš izkazovati največje spoštovanje!«

»Največje spoštovanje!« govoril je pisár vzdihujé za njim.

»Če te kdo vpraša, kakó ji je ime, reci, da je to grofica Suzana in da družega ničesar ne véš! Ali si vse umel?«

»Sem, gospod milostivi!«

»Moja pa bode skrb, da iz Loke dobiš vse potrebno. Z Bogom, amice!«

Že prej je bil z roko mignil jezdecem, da so posedli na kónje.

Sedaj ga je obkrožila vsa tolpa in ž njo je oddirjal po poti proti Loki. Jošt Tolmajnar pa je ostal na mestu, prava živa podoba béde in zapuščenosti!

(Dalje prihoanjč.)

Oče in hči.

Povest.

Spisal A. Planinec.

Góšt dež je padal na namočena tla, ko me je nekega dné avgusta meseca trudna in lena kobíllica vozila po cesarski cesti v vas Jasno brdo.

Jasnobrdčanje so imeli namreč v skupni posesti velik pašnik in nekaj orál gozda. To so hoteli med seboj porazdeliti. Kdor pozna take komisije državnega zemljemerca, misli si lahko, da nisem ravno pričakoval za tri ali štiri tedne, kolikor časa sem imel posla na Jasnem brdu, Bog si ga védi, koliko zabave in kratkočasja.

Jasno brdo je vas na Dolenjskem ob štajersko-hrvaški meji s pošto in župnijo ter je središče občini jednakega imena. To je vse, kar se mi je védelo povedati in kar sem védel o Jasnem brdu, ko je srečno moj na pol odkriti voz, v katerem sem nazaj naslonjen ravno zadrémal, obstal pred prijazno hišo, sezidano v jedno nadstropje. Tukaj je bila tudi, kakor sem takoj zapazil, pošta. Od farne cerkve je zazvónilo póludan in tudi moj želodec mi je pravil isto.

Srečno sem zlezel z neródnega vozá in se oziral, ne pride li kdo, da bi tudi mojo prtljago spravil v hišo, ko zaslišim, da v prvem nadstropji skoro nad mano nekdo odpira okno.

Pogledam kvišku in ugledam mlad rdečeličen obrazek, ki se je pa takoj skríl, ko je njega lastníca videla, da jo opazujem.

Zakričati sem že hotel prav robato v hišo, ni li nobenega človeka, ki bi prišel na pomoč, toda lepi obrazek góri v oknu me je pomiril še v pravem času. Takšno moč ima na nas močne možé telesna lepota slabše polovice človeškega rodú!

Iz mojih meditacij me je vzbudil na véžnem pragu pozdrav póstarnega gospoda,

»Prosim, le vstopite, prtljaga se Vam bode že prinesla v sobo, če Vas je volja dlje časa ostati pri nas.«

Govoril je lépo, gladko slovenščino, a vender se mi je slišal iz govorice tuj naglas. Stisnem mu ponudeno mi desnico ter stopim za njim v hišo.

Véde me v sobo na levo plát, kjer takoj odložim na pol mokro vrhno suknjo.

»Dovolite, jaz sem inženir Janko Kačič in ostanem za nekaj tednov tukaj na Jasnem brdu v uradnih stvaréh. Morda dobim pri Vas za ta čas stanovanje in, kadar ne bodem zunaj v gozdu ravno po opravkih zadržan, tudi hrano?«

»Pri nas, pri nas. To se pravi, saj drugod na Jasnem brdu ni za gospôdo nobene gostilne. Jaz sem tukajšnji krčmar in poštar Peruzzi, in prav veselí me, da sem jaz prvi, ki Vas pozdravlja.«

Ugenil sem, da ni gospodar domačin. Lah mora biti po imeni sodëč. No, vse jedno, prav prijazen in, kar se vidi, omikan gospod je.

»Ali boste kàj pili? Takoj Vam naročim in zaradi Vaših stvarij ukažem zajedno, da se spravijo v sobo, Vam namenjeno. Prav prijazna je in upam, da boste zadovoljni.«

Kmalu za njim stopí v sobo gospodinja, kakor sem jo presodil. Gospodar se mi je zdel star mnogo čez petdeset let, a gospodinja je bila videti, da ima jedva dosti nad trideset. Bila je precëj obila, z okroglega obraza ji je sijala dobrota in prava gospodinjska skrbnost in zdelo se mi je, da me pozdravlja prav po máterinski.

»Dober dan, gospod inženir! Gotovo ste lačni in žejni. Takoj, v nekoliko minutah bode kosilo na mizi. Za ta čas si pa žejo ohladite in ako želite še prej kàj jesti, postrežem Vam tudi lahko.«

»Hvala Vam, gospá! Nečem si slastí pokvariti za kosilo. Žejo si pa précej ugasim,« rečem ji in si natočim kozarec vina iz steklenice, katero je postavila prédme na mizo.

»Gospá nisem, gospod inženir, vedno sem še deklë in gospodinjim tu pri svojem bratu,« reče in se mi nasmeje prav dobrohotno. »Priprijeteljiva se pa vse jedno lahko, dasi sem že stara in Vi še mladi,« dostavi še ter hoče oditi. Toda pri vratih se še ustavi in me vpraša:

»Ali hočete, gospod inženir, samí kositi ali Vam pa ugaja bolje v družini? Lehko kosite z nami. Malo nas je, samí domači smo, brat moj, moja netjákinja Milka in moja malenkost.«

»Prav z veseljem, gospodičina tedaj.«

»Nič, gospodičina, recite mi Mina, kakor me imenuje vse v hiši.«

»Dobro tedaj, Mina,« rečem dobrovoljno; »človek je za družčino ustvarjen in zahvaljujem se Vam za ponudbo.«

»Danes Vam ne bodem mogla z ničimer postreči, kakor s tem, kar bomo jedli mi vsi, ker nismo védeli, da pridete. Zvečer in jutri Vam pa napravim, kar Vam najbolj gré v slast. Toda hitro, Vi ste lačni, jaz stara klepetulja Vam pa tukaj otróbi vežem.«

»V prijazno hišo sem zašel in ne bode takó hudó, kakor sem se bal,« mislim si, ko je odšla Mina.

Kmalu je bila miza pogrnená. Ko zopet vstopi gospodar, za njim Mina z juho in tretja, Milka, prav óni radovedni obrazek, ki sem ga opazil prej v oknu.

»Moja hčerka, gospod inženir! Ravno iz ljubljanske nunske šole je prišla zopet domóv, pa se ji takó pustó zdí tukaj, da hoče na vsak način nazaj v Ljubljano in se ponútni.«

»Ti moraš pa tudi précej Milki nagajati,« pretrga mu Mina besedo.

Sédli smo za mizo in med obedom sem zvédel marsikaj o Peruzzijevi rodbini.

Peruzzi je bil navzlic tujemu imenu rojenjá Slovenec ali, kakor je pravil, živel je do skoro pred desetimi leti v tujini. Domá je takrat gospodovala še njegova žena, on pa je tržil po Rumuniji in Srbiji in bil vedno le kratek čas domá. Ko mu je umrla žena, preselil se je stalno svoji hčerki na ljubav, četudi je drugače nerad popustil nemirno svoje življenje v tujini, zopet v svoj rojstveni kraj. Prej ni bilo na Jasnem brdu pošte, ali po trudu Peruzzijevem jo je dobil ta odljudni kraj. Prvi poštar jasnobrdski je bil Peruzzi sam.

Ž njim se je preselila v hišo tudi sestra Mina, ki je prej živela pri nekem drugem bratu, župniku nekje v Istri. Naprosil jo je gospodar sam, ker je videl, da potrebuje gospodinje v hiši, a ženiti se ni hotel v drugo.

Milka je bila tiho dekletce, ki je s svojimi naivnimi črnimi očmi zvedávo gledala v božji svet. Poznala se ji je samostanska vzgoja in da ji je zgodaj umrla mati, kateri hčerka mnogokaj lože zaupa, kakor očetu. Tudi teta Mina si ni védela pridobiti zaupanja mladega dekleta. Brigala se je samó za gospodinjstvo.

Milkina lepota še ni bila dovršena, bila je v svoji rasti, kakor tudi v svojem značaju še nerazvita, na pol otrok, na pol devica.

Jaz sem si štel v svojo dolžnost, da zabavam družčino pri kosilu, in če sem kàj pripovedoval, poslušala me je Milka zeló pazno in se tudi prav odkritosrčno smijala tej ali óni nedolžni šali. Nje

plahost je kmalu izginila in, kakor sem lahko opazil, pridobil sem si v kratkem zaupanje in prijateljstvo vseh Peruzzijevih.

Po obedu sva sedela z gospodarjem še nekoliko časa pri črni kavi in pušila. Kadar sta Mina in Milka pospravili z mize, ostala je Mina v kuhinji, Milka pa je prisedla k nama.

Ko je prižigala očetu smodko, ponudim za šalo Milki, ali bi ne hotela tudi ona pokusiti jedne cigarete. Zasmijala se je, toda ko ji je tudi oče začel prigovarjati ter jo dražiti, da to ni greh, vzela je res drobno smodčico med prstke, uteknila jo v usta in si jo prižigala.

Mina je ravno nekaj prišla iskat v sobo, ko je Milka sicer še nekaj neróдно, vendar z očividno slastjo srkala dim iz smodčice.

»No, to pa povem materi Korduli. -- Nuna, ki kadí cigarete Ha, ha!« smeje se in nagaja netjákinji svoji.

Milka se zardí. Sram je je bilo.

Jaz jo pa tolažim:

»Ne bojte se, gospodičina, če Vas zaradi tega ne vzemó v samostan, dobili bode te že še tudi zunaj njega kakov kraj, kjer Vam bode še bolj všeč.«

Kmalu potem sem vstal izza mize, ker sem hotel iti k županu, da dobim za jutri potrebnih pomagačev in potem takoj pričnem delo.

Milka je položila do polovice skajeno cigareto na stran. Zató jo vprašam:

»Ali Vas morda glava boli od káje, gospodičina?«

Odgovori mi, da ne.

Svetujem ji, naj izpije kozarec mrzle vode, ker prvi začetek káje je vedno, kakor vsak drug, težak.

Razšli smo se potem vsak na svoj pôsel. —

Ko sem se prihodnji dan prebudil, bilo je najlepše jutro. Takoj na vse zgodaj sem šel s svojimi ljudmi v gozd, rekoč, da se vrnem šele proti večeru. Naložili so záme jednemu nosáču v koš toliko jedila, da bi imel tudi za dva, tri dni dovolj.

Pozneje, nego sem mislil, prišel sem zvečer na svoj sedanji dom. Pričakoval sem, da bode že vse spalo. Pa ni bilo res. Ko sem se pripeljal pred hišo, čulo se je v sobi glasno življenje, petje in smeh. Vstopim. Za mizo, kjer sem prejšnji dan kosil in večerjal z domačimi, sedelo je poleg gospodarja in njegove hčerke Milke še pet oseb. Vsi so bili v živem pogovoru. Govorilo se je nemški.

Premišljeval sem, kam naj sédem, ko me Peruzzi ugleda in naredí prostor pri mizi. Takoj me gostom predstavi. Bili so potujoči gledališki igralci, kateri so hoteli tudi na Jasnem brdu poskusiti svojo srečo.

»Nemški igralci na Jasnem brdu! Kdo jih bode pa poslušal, saj menda razven Peruzziyevé rodovine ne razume nikdo nemške besede. — Župan je sicer včeraj z menoj hotel lomiti neko samó njemu razumno nemščino, vendar ko je videl, da jaz ne maram govoriti nemški, poprijel se je tudi on gotovo prav rad domače govorice.«

Gledališko osebje je štelo, kakor že povedano, pet ljudij: dvé dami in tri gospode.

Vodja te družbe, kakor se je sam nazival, nosil je med kulturnimi naródi dokaj navadno ime Maier. Starejša dâm je bila menda njegova soproga, mlajša hči.

Prvi se je videlo, da ima najmenj kakih petdeset let, a védla se je takó, kakor bi jih še ne imela ni polovico. Mlajša, katero so imevali gospodičino Elviro, bila je zeló mlada in res tudi lepa, no pa, kakor se mi je zdelo, izkusila je že toliko, kakor bi imela še jedenkrat toliko let. Vsaj kazala se je, kakor bi ji ne bilo prav nič novega na svetu. Za predmet tukajšnjih svojih zmag si je izbrala menda gospoda Peruzziya. Sedela je poleg njega, požirala ga skoro s svojimi globokimi očmi ter se sploh brigala le za njega.

Poleg že opisanih oseb mi je predstaviti bralcem še gospoda Jeana in gospoda Beppa.

Jean je bil mladič komaj nekaj nad dvajset let in prav lep mož. Nežne polti, kakor deklè, in črnih kodrastih lãs, imel je svetle oči, ki so se kar zabliskale, ako je koga pogledal. Sedèl je poleg Milke in govoril ji je gotovo prav mikavno, kajti ona ga je poslušala takó zvesto in se mu smijala takó srečno, da bi ja imel človek za zaljubljenca, ako bi ne védel, da sta se videla danes prvikrat v življenji.

Beppo pa je bil star možiček. Videlo se mu je, da ga vse okrog ne briga prav nič, pušil je smodko za smodko in zraven pridno srkal vino.

Jaz sem sedèl poleg njega in gospé Majerice. Ona se je lotila mene i govorila v mé, dasi sem ji komaj dajal odgovor na vsako tretje vprašanje. Stari Beppo me je pustil na miru, bil je tih in zatopljen le v svoj kozarec in v svoja premišljevanja.

Opazoval sem vso družbo. Gledal sem Peruzziya, kakó mu je ugajalo dobríkanje lépe Elvire, kakó se mu je brala z obraza strast, da se je komaj premagoval. Opazoval pa sem tudi Milko in Jeana. Kaj? Ta plaha déklica, kateri je sijala nedolžnost z obraza, o kateri se še ni moglo včeraj reči skoro, da je že devica, marveč le otrok, da se bode ona udala v nekoliko urah prvemu mladeniču, ki ji umeje sladke besede šepetati na uho!?. . .

Mina je prihajala le za kratke trenutke v sobo. Imela je zunaj dovolj opravka in ni se mogla dolgo muditi pri mizi.

Dolgo sem gledal to družbo. Napósled pa me je obšla neka sveta jeza, ko se je Jean takó prosto védel proti Milki. Ravno ji je nekaj šepnil na uho, in da ji je bilo po godu, videl sem na nje srečnem obrazku. Ko se mu je ona smijala, porabil je to priliko in jo rahlo poljubil na nje ušesce. Ona menda še čutila ni tega.

Jeza me je obšla in hotel sem skočiti fantalino v obraz. Pa čemu tak prizor, s katerim se bodem osmešil le sam! Vender se mi je zdelo, da je moja dolžnost, naj o tem govorim z Mino. Poslovil sem se od družbe in videlo se jim je vsem, da me ne bodo pogrešali.

Gospodar mi je sicer rekel, naj še malo počakam, da bodo pili še punč, a jaz sem se izgovarjal, da sem truden in nikdo me ni za-drževal.

Pred kuhinjo srečam Mino.

»Kakó Vam ugajajo ti komedijantje?« vprašam jo.

»Ali ni res, da so prav prijetni ljudje? Pa Vi, gospod inženir, ali greste že spat? Sram Vas bodi, takó mlad in takó zaspan,« šali se z menoj.

Videlo se mi je, da je tudi Mina vsa vneta za te popotne igralce, in ne da bi še kaj govoril, želel sem ji lahko noč in šel po stopnicah v prvo nadstropje v svojo sobo.

Bilo je že po polunôči, ko je utihnilo po hiši, in šele takrat sem zaspal. —

Tretji dan nisem šel v gozd, temveč izdeloval sem svoje stvari domá. Pa bilo je toliko ropota in hoje po hiši, da me je skoro motilo pri mojem delu. Pripravljalo se je ves dan za večerno predstavo. Jean se je za te priprave le malo brigal, kajti ko sem pogledal skozi okno na vrt, videl sem ga izprehajati se z Milko.

Opóludne so zopet vsi skupaj prav veseli in dobre volje sedeli za mizo. Ljubkovanje med Milko in Jeanom, in isto takó med Elviro in Peruzziem mi je že presédalo, da sem sklenil, ker mi družčina ni ugajala prav nič, na večer sam záse jesti v svoji sobi.

Najbolj od vseh se je izpremenila v tem kratkem času Milka. Mene se je vedno ogibala. Jaz sem jo resno pogledal in takoj je izginila in gotovo ni nje pogled mojega očesa srečal nalašč, temveč le nehoté.

Zvečer je bila predstava pri Peruzziu. Kaj so igrali, ne vem več. Pred igro sta pela Elvira in Jean nekaj groza zastarelih dunajskih pesmij.

Zijál je bilo še precèj, ki so se igralcem smijali, ne da bi vedeli, zakaj, kajti razumel jih ni nihče. Jaz sem ostal le komaj četrtinko ure ter potem izginil v svojo sobo, rekoč dekli, naj mi gôri prinese večerjo. Prihodnji dan sem se mislil na vse zgodaj že odpeljati na svoje delo. —

Ko zjutraj vstanem, bila je jedino Mina že po konci, ki mi je, ne da bi je vprašal, takoj povedala, da so včeraj zopet vsi skupaj ostali celó éz pólunoč, le ona je šla nekoliko prej spat, in ko je rekla Milki, naj gré ž njo, ni hotela iti, takó dobro se je zabavala.

»Pa to so res tudi tako prijazni ljudje in vedno dobre volje, da mora človek vesel biti v njih družbi, ako bi imel še toliko skrbij. Le sevéda takó resnega človeka, kakor ste Vi, gospod inženir, ne spravi nobena burka v smeh,« golčala mi je Mina, kakor bi me nalašč hotela jeziti.

Ko bi slišala Mina, kaj sem o nji in o vseh Peruzzijevih mislil tiho záse, ne vem, če bi dobil še kdaj prijazno besedo iz njenih ust.

Neka čudna skrb za Milko se mi je vzbudila, katere se nisem mogel nikakor otresti. —

Tako je minéval dan za dnevom in minilo je skoraj štirinajst dni, ko nobenemu izmed gledališke družbe še na misel ni prišlo, da bi odrinili.

Jaz se nisem hotel več brigati za nobenega, a tudi záme se ni brigal nihče.

Le jedenkrat sem posvaril gospodarja pred Jeanom zaradi njegove hčerke. Ta se mi je smijal:

»Kaj bode ta otrok! Saj še ne vé, kaj je ljubezen!«

Pa jaz sem mu še jedenkrat rekel in silil v njega, da bi jaz na njegovem mestu vrgel vso to sódrgo iz hiše, celó na to sem ga opomnil, da bodo kar hipno izginili in za ves ta čas, odkar pri njem dobro jedó in pijó, pozabili plačati, pa ni me že poslušal, kajti ravno je prihajala proti nama Elvira in mu klicala že od daleč:

»Nekaj novega, gospod Peruzzi!«

»Poglejte jo, kakó je lepa, kakor mladi dan!« odgovorí mi on na tihem, kakor bi to hotel rêči le samemu sebi.

»Veste kaj, gospod Peruzzi, danes zvečer ne bodemo igrali, naredimo tedaj kakšen izlet popóludne. Takó lep dan je,« reče mu Elvira in mu položí roko okoli vratú, kakor bi ga hotela objeti in se mu smehlja v obraz.

Jezen sem se obrnil stráni ter si mislil:

»Starec je zaljubljen v to ničvredno stvar, ki je res lepa, a svojo lepoto prodá vsakemu, ki jo hoče kupiti.«

»Oče in hči, oba sta izgubljena!« Ta misel mi je rojila po glavi. »Kakó rad bi rešil vsaj Milko! Pa je li res v kaki nevarnosti?«

Zblaznel bi, ko bi vedno le to mislil. Delal sem na vse kriplje, da bi le prej mogel zapustiti Jasno brdo. Le še teden dnij sem hotel tukaj ostati. Jedenkrat še sem moral v precèj oddaljen gozd. Tam sem se moral muditi najmenj dva do tri dni in ker sem slišal, da je blizu dobra krčma, sklenil sem ostati ves ta čas z dóma.

Peruzzijeva hiša je bila záme kraj nesreče in sreče. Bal sem se vánjo vsakokrat stopiti in zopet me je nekaj čudnega vleklo na pošto.

Ko sem prišel po góri omenjenem opravilu tretji dan popóludne na Jasno brdo nazaj, nisem se nikjer mudil v vási. Sam sebi bi se bil najrajši smijal, a neka slutnja mi zopet ni dala mirú.

Stopivši na pošto, ni bilo več čuti ónega nemirnega življenja in ropota, kakor te dni. Vse se mi je zdelo zapašeno.

»Gotovo so že igralci odšli,« rečem sam v sebi. »No, hvala Bogú, jaz se ne bom jokal za njimi.«

Grem v sobo za góste. Notri je sedela za mizo Mina ter ihtela.

»Kaj Vam pa je, Mina?« vprašam jo.

Ona me ostrašeno pogleda.

»Oh, gospod inženir! Milka, Milka. Ali ste jo morda Vi kje videli?« vpraša me jokaje.

»Milko, kje bi jo naj jaz videl?« Pa zazdelo se mi je nekaj ter vprašam: »Ali so igralci že odšli?«

»Oh, ti ljudje so nesreča naša! Milka, Milka, da si nam to mogla storiti!« reče Mina in joče namesto odgovora.

Zdaj sem vse razumel, ne da bi bilo Mini šele treba pripovedovati, »pa, ko so se danes zjutraj vzbudili, ni bilo ni igralcev in ne Milke v hiši. Milka je pač v sobi svoji zapustila kratko pisemce, v katerem piše, da ljubi Jeana in Jean njo, da hoče le njega ljubiti in le ž njim more srečna biti.«

Kakó je slepár to neizkušeno dekletce zvrto glávil ter je mogel pripraviti do tega koraka, ne vem povedati in tudi nisem zvédel nikoli.

»Kje pa je gospodar?« vprašam še Mino.

»Oh, góri v sobi svoji sedi. Ves dan še ni izpregovoril besedice, odkar je zjutraj zvédel to prežalostno vest. Samó, joka se in ne govori ne briga se za nobeno stvar, kakor bi bil odrevenel. On ljubi Milko, saj je njegovo jedino dete. — Jaz pa tudi jokam ves dan, da že nimam solz.«

Šel sem še k gospodarju. Rekel sem mu, kakó je njegova dolžnost, da zasleduje ugrabnika hčerke ter mu iztrga plen iz krempljev, toda odkimal mi je le z glavo. Za nobeno prigovarjanje moje ni imel posluha in uvidel sem, da res ni ž njim ničesar opraviti. Jaz pa, tujec, ki je le nekaj dnij gòst bil v hiši, čutil se tudi nisem poklicanega, sam záse brez volje očetove kàj storiti za Milko.

Tisti večer sem šel brez večerje v postelj. V hiši je bilo vse zmedeno. Pa če bi tudi dobil kàj jesti, ni grizljaja ne bi mogel použiti.

Takó tesno mi je bilo pri srci!

V svoji sobi sem sedel dolgo, dolgo v noč in mislil na Milko. Srce se mi je krčilo in solze so se mi posilile v oči.

Ljubil sem to déklico. To sem čutil šele zdaj, ljubil sem jo bolj od vseh deklét na svetu. Pa záme je izgubljena na veke!

Kdo bi kàj takega le misliti mogel o Milki? Pa kdo pozna ženo in žensko srce!

Zaspal sem šele proti jutru, ko me iz nemirnega snà prebudí Minino kričanje. Na pol oblečen hitim gledat, kaj se je zgodilo.

Grem v gospodarjevo sobo. Na stolu je sedel Peruzzi, kakor včeraj, in Mina je klečé pred njim jokala.

Stopim bliže in spoznam, da je poštar mrtev, od kapí zadet.

V krčevito stisneni roki je tiščal majhno fotografijo.

Hudo se mi je zazdelo. — Takó je tedaj ljubil svojo hčer, tako ga je presunila žalost!

Vzel sem mu sliko iz mrtve roke, da jo pogledam — in kaj vidim?

Slika ni kazala Milkinega obraza. — To je Elvira!

Oče tedaj in hči. — Oba je zadela neizprosna usoda.

Zató ga ni prebudilo nič, ko sem mu včeraj govoril o Milki. On je mislil le na Elviro, katera ga je z lahkim srcem zapustila, ko se je naveličala starca. —

* * *

Minilo je morda pet ali šest let, ko sem pred kratkem zopet prišel na Jasno brdo. Zopet je obstal moj voz pred pošto. Hiša je bila še taka, kakor takrat, ko sem prvič prišel v ta kraj. Prestopim prag in grem star znanec v sobo za gòste.

Takoj za mano vstopi Mina. Prav malo se je izpremenila. Prijazno me je pozdravila, kakor svoje dni. Spoznala me pa ni in tudi jaz se ji nisem hotel dati spoznati. Bila je še vedno takó obila in okroglolična, dolga vrsta let ji ni razorala nobene gubé na obrazu.

Po Milki je nisem hotel vprašati, saj sem sam preživel tukaj to žalostno povest.

Mudil sem se le kratek čas na pošti. Moja pot me je danes vodila dalje.

Ko stopim iz hiše na prag, da bi zopet sédel na voz, pride z vrta proti meni visoka temnooblečena dama, vodeča šestletnega dečka s seboj.

Pogledam jo.

Bila je Milka, sevéda le senca nekdanje Milke.

Nje obraz je upal in bled, kakor nema gleda v svet. Nje nekdanjé také iskre oči gledajo zdaj ostró.

Ko se mi je približala, pozdravim jo s klobukom. Ona mi ponosna odkima.

Spoznala me je menda, vsaj zazdelo se mi je, da je nekaj zašvignilo čez resni obraz. Ko je morala mimo mene v hišo, obrnila se je v stran in zaklicala sinu, ki je nje roko izpustil in hotel bóžati konja, ki sta náme čakala:

»Jean, Jean!«

Stopila je k fantu, prišla ga zopet za roko in ga odvédla s seboj v hišo.

»Ali je morda óni nekdanji igralec sedaj tukaj gospodar?« vprašal sem se sam. »Ta fantič je gotov njen in njegov sin, saj mu je tudi Jean ime.«

V vozu mi je hlapec povedal konec te povesti.

Morda jedno leto po smrti poštarja Peruzzija je prišla Milka zopet na Jasno brdo. Slabo je bila oblečena in v naróčaji je imela otroka, jedva mesec dnij starega. Prej baje ni nikdar Mini kaj pisala. Tudi se ne vé, ali je zvédela kaj o očetovi smrti.

Omožena ni, kajti ljudje jo imenujejo še »gospodičino«. Fantiča svojega pa ljubi bolj od vsake poročene matere.

Voznik moj Andrej je sploh ni mogel prehvaliti.

Nje nekdanji ljubimec je prišel tudi pred nekaj leti na Jasno brdo in govóri se, da sta se hudó sporekla z Milko. Ostal je jedva pol ure v hiši, kjer je bila poštarica zdaj Milka.

Od tega dné ga ni bilo več videti na Jasnem brdu. —

L u č i.

Spisal Anton Funtek.

VI.

Mračna luč; na mizi srebró in zlató; ob nji postaren mož šiljastega obraza. Pohlepno grebe suhotna tresoča roka v bogastvu, izbira svetle denarje in jih poklada na kupe; male sive oči se upirajo srepo nanje, ves život se trese v razburjenosti. Poleg srebrá in zlatá vrednostni popirji v precejšnjem neredu — koliko siromakov bi pač moglo osrečiti imetje, ki se razgrinja tod, koliko bridkih solzâ bi moglo posušiti! Vender ne: zaklet je denar; na svetli kovini se leskečejo bridkostne solzé; blagoslova božjega ni na njem. Zakleto je tudi pretrdo srce, katero bije v prsih samotnemu možu; zaklete so roke, katere so segale po zadnjem vinarji siromakovem; oplenjena domovja molčé in vender glasno kličejo kazni nebeške na brezčutnega bogatina. Gorjé, kogar je kdaj prisilila potreba, da je prišel v to hišo iskat pomoči; srčni svoj pokoj, zadnji del blaginje svoje je pustil v nji. Neizprosno je térjal upnik svoj delež nazaj; óni blede mož, čegar teló in duh je sklonilo neprestano uboštvo, klečal je zaman pred njim; nedolžne roke so zastonj prosile odloga, solze so zaman rosile upala lica . . . Samó skomizgnil je z ramami in zahteval pravico svojo: obraz je nabral v resne gubé, kakor bi se boril s človeškim čustvom — slepilo samó! Tu notri ni srca; v teh koščenih prsih je zagreben kamen, ki se odzivlje samó tedaj, kadar zveni srebrna, zlata kovina ob njem . . . Družino za družino je tiral z dednega dóma in slastno izračunjal svoj dobiček. Gotovo, sreča ga spremlja pri vseh dejanjih — bedak, kdor misli, da ni sreče brez poštenja! Poštenje je dim, razum samó veljá! In kdor ima razum, tak razum, kateri ne umeje nobenega srčnega glasú, tisti suče vse te slabotne poštene ljudi po svoji volji in računja ž njimi prav takó lehkotno, kakor z mrtvimi številkami na popirji. Kolikor daljša je vrsta, tem večji je uspeh; kadar dojde ura, ko bode treba zapreti mótné oči, tedaj bode še jedenkrat samosvestno pogledal na svoje življenje in priznal si bode — — ne, dovolj, teh mislij ni treba, óne mrzle poltí, ki ga obvzemlje od glave do nog, tudi té ni treba! Ali je zaman bistril duh od rane mladosti do sedaj, trpel od ranega jutra do pozne noči in pojil okó z iskrečim sijajem, uhó z zvonkini glasovi samó zategadelj, da napósled ne bode ničesar vzel s seboj? Ali je živel samó zató, da je pogubljal druge in

iz njih pogube srkal moči svojega življenja? Kaj mu pač podaje življenje? Ni reči ne more, da ga uživa; strada, trpi žejo, ker je škoda svetlih stvarcev, ki leže dobro zaprte v železnih zabojih; po noči, ko leži v temi na ubožni postelji, obhaja ga strah, da bi mu tuja roka ne odnesla bogastva, po dnevi si ne upa z dóma . . . Smešno, če misli, da je gospodar iskrečemu zlatu, — suženj mu je z dušo in telesom! Gorjé mu, kdor je takó! Kadar gleda na svetle žarke, tedaj segajo skozi okó doli v srce in požigajo še tista boljša čustva, kolikor jih je ostalo; s požganimi čustvi pa se tudi na zlatu samem suše bridkostne solzé, katere so morda obvisle na njem, izginjajo pege, katere so temnile njegov sijaj — haha, kdo more sedaj ločiti to zlató od družega zlatá! Kakor spev nebeški potem odzvanjajo vsi óni drobni glaski, kateri so bili zakovani v rudo; oglašajo se takó vabéče, pripovedujejo in šepetejo toli krasne povesti o bogastvu, preširnem blagostanji, o svetovnem gospodstvu, da se širi okó lastnikovo od srčnega veselja, da pridržuje sapo, da mu trepečejo udje otrpli . . . To je užitek, tacega ne bi dal za vse tiste dušne vrline, s katerimi se baje ponašajo nekateri nerazumniki — sém pridite, vi poštenjaki, kateri propovedujete o čistih rokah, o nravnovisokem žitji človeškem, katero se mora otresti zemeljskega prahú in sevceda zlatega tudi — sém pridite, in poslušajte té povesti, katere vstajajo iz jasnega bogastva, to je poezija, ob zlatem viru srkajte poezijo zlató! . . . Ali smrti ne, o smrti molčite! To je zla beseda — da izrečete to slovo, hipoma utihnejo glaski in hipoma se izgubi čar. Teló vztrepeta pod težo izgovorjene besede in o vsi poeziji ostane le tesni grob, kamor zapró truplo, zlató pride drugam, kdo vé, kam. Vse tisto zlató, za katero se je trudil do konca dnij! Srečni dediči pa se bodo smijali v pest in pili na dober spomin osamelemu možu, ki jim je pridobil toliko — o, zblaznel bi! — dolžniki njegovi, oplenjeni očetje siromaški, bodo pa preklinjali prav tisti spomin in deci svoji pravili o moží, ki se je zameknil v zlató, izročil dušo in teló njemu v last in trpel in se trudil samó zaradi zlatá; o moží, ki je v grozni zaslepljenosti svoji tiral družine iz mirnih dómov in — kdo vé, če se ni moglo zgoditi takó — nračnemu gospodarju podzemeljskega bogastva izročil živo srce in prejel srce kamenito ali pa zlató za njé . . . Tak spomin bode pustil za seboj, duh pa ne bode imel pokoja v grobu . . .

O smrti molčite! —

Književna poročila.

XII.

Janežičeva slovenska slovnica.

Za srednje šole priredil in predelal dr. Jakob Sket, c. kr. profesor. Šesta predelana izdaja.
Cena 1 gld. 30 kr. V Celovcu 1889. Tiskala in založila tiskarna družbe sv. Mohorja
v Celovcu.

(Dalje.)

Za tretji del slovnice je ohranil pisatelj Janežičev izraz »skladje«, Šuman imenuje ta del v veliki slovnici »besedotvoritev«, v mali pa »slovo-tvorje«. Štrekelj¹⁾ je nasvetoval za ta nauk »osnovstvo« ali »deblslovje«; zadnjega poznamenovanja se je poprijel tudi Kermavner v »Latinski slov-nici«. Pred vsem je potrebno, da termini že sami ob sebi kolikor toliko izražajo, o čem se govori v dotičnem oddelku; učenec, ki bere ali sliši termin, mora si biti že v svesti, kaj ta termin pomenja, česa se mu je učiti v tem oddelku slovnice. Tega glavnega pogoja dobrega termina pa po-grešam pri izrazu »skladje«; zategadelj bi želel, da se uvede tudi v slo-venske slovnice morda izraz »deblslovje«. — S terminom je pridržal pi-satelj z nekaterimi izpremembami Janežičevo razdelitev tega nauka; razpravlja torej pri izpeljavi samostalnikov priponke, ali kakor jih pisatelj imenuje »obrazila« I. za osebe po njih rodu, opraviilu in svojstvu, II. za dejanja z ozirom ali brez ozira na način ali učinek, III. za šrambe, prostore in pla-nišča, IV. za snovi, iz katerih, ter orodja in pomagala, s katerimi se kaj dela, V. za kakovost in čegavost, družbe in stanove, VI. za množine ali skupne obilnosti in še posebej »menjšalna obrazila«. Meni se vidi ta raz-delitev jako malo praktična, ker se mora jedna in ista priponka mnogokrat ponavljati. Tako se na pr. omenja priponka *-ica* na osmerih stranéh (p. 121, 122, 123, 124, 126, 127, 138, 139), in še se ne pové, kaj pomenja, n. pr. v besedah: lisica, desnica, okolica itd. Priponka *-je* (*-ije*) omenja se trikrat (p. 123, 126, 129.) in še ni razloženo, kaj pomenja n. pr. v be-sedah veselje, obilje; isto velja o priponki *-ina* (p. 127, 128, 129.) in n. pr. o besedi deklina. Bi li ne bilo bolje, da se vsaka priponka le jedenkrat imenuje in na primerih razloži, kako različnega pomena so besede sestav-ljene s to priponko? Nadalje pogrešamo marsikaj v tem delu, dasi se raz-pravlja na 44 stranéh (p. 120—164). Tako se n. pr. o končnici *-ik* navaja le, da zaznamuje osebe; kaj pa je n. pr. z besedami: travnik, praznik, ne-urnik, glavnik, dimnik, mejnik itd. Kako si naj razlagamo n. pr. besede: navijač (Uhrschlüssel), oterač (Handtuch), petek, napredek, popek, kravišče (elende Kuh), zelišče (planta), godišče (annus), krastača, bedača, podčepnja,

¹⁾ V „Ljublj. Zvonu“ l. 1885. p. 118.

krošnja, mošnja, bukev, redkev, cerkev itd.? O vseh teh in še mnogih drugih besedah zamán iščemo pojasnila v slovnici naši.

Debloslovje je jako važno, zlasti dandanes, ko se tako rade kujejo nove besede in je zmešnjava gledé pravopisa tolika. Neizogibno potrebno je torej, da se debloslovje materinščini dostojno uči na naših srednjih šolah. Žal pa moramo priznati, da se dandanes, kar se dostaja debloslovja, na naših srednjih šolah nič ali le malo doseže. Ne mislim pa, da je temu krivo to, ker je ta nauk, kakor trdi Štrekelj (l. c.), za srednje šole sploh pretežak. Tudi težek nauk se lahko uči, ako je tvarina dobro in pametno razvrščena: »qui bene distinguit, bene docet«. Tudi to, da je glasoslovje premalo utrjeno, ne sme dati povoda, da bi se debloslovje preziralo, ampak nasprotno naj se baš pri debloslovji glasoslovje razširi in utrdi. Samo ob sebi pa se razumeva, da se mora debloslovje na srednjih šolah učiti le po induktivni metodi. Po moji misli naj bi se ta nauk razvrstil nekako tako-le: 1) Najprej se naj na primerih kratko razložijo najvažnejši pojmi: koren, deblo, priponke (prvotne in drugotne), razloček med končnicami (sklonili in osebili) ter priponkami, kaj je izkorensko, izglagolsko, izimensko ime, kaj so korenski, izimenski, izglagolski glagoli, kako se imena sestavljajo, kaj je sklopek, kaj sestava itd. Na to naj se omenijo vse one stvari, koje so učencem že znane iz oblikoslovja; v mislih imam zaimenske korene, glagolske vrste, priponke deležnikov, števnikov itd. Po tem naj se navedejo po abecednem ali po onem redu, ki ga ima Miklošič, vse najvažnejše priponke, s kojimi tvarjamo samostalnike. Priponke naj se prav debelo tiskajo; priponkam naj nasledujejo najprej primeri, razvrščeni po pomenu, ki ga imajo imena tvorjena z dotično priponko, in potem se naj stoprav dodá pravilo, ki si ga učenec že sam lahko posname iz navedenih primerov. Kjer priponka provzročuje kako izpremembo soglasnikov, naj se vselej opozori na dotično pravilo v glasoslovji. Po istem načinu naj se razpravljajo tudi priponke, s kojimi tvarjamo pridevnike. 2) Na to pridi pouk o sestavljenih imenih. —

Jako bi se olajšal pouk o priponkah, ako bi se naredil tabelaren pregled vseh priponk po njih pomenu. Tudi o besednih družinah ali skupinah (Wortfamilien) naj bi se izpregovorila kaka beseda. — Toliko sem si dovolil le mimogredé omeniti, da objavim svojo željo in skromno misel, kako bi se morda dal primerneje razvrstiti in olajšati izvestno najtežji del slovnice slovenske.

1) Jako obžalujem, da nisem dobil dosedaj v roke poljske slovnice od Poplińskiego (Grammatik der polnischen Sprache. 7. Aufl. Thorn 1881.) v kateri je prof. Władysław Nehring spisal nauk ob osnovah in pokazal, kakor trdi Štrekelj (l. c.), slovanskim slovniciarjem pravi pot, po katerem jim je hoditi v tem oziru. —

2) Te priponke naj se razpravljajo v posebnem oddelku in ne zajedno s priponkami, s kojimi tvarjamo samostalnike, ker je to pregledneje in ker se ista razvrstitev nahaja tudi v nemški, latinski in grški slovnici.

Priznati moram, da je Sket v tem delu slovnice marsikaj izpustil in preuredil, kar v Janežičevi slovnici ni bilo umestno, in dodal, česar ni omenjal Janežič. Tako je izpustil v § 249. Janežičeve slovnice točko a) ter ves § 250., kjer govori Janežič o glasovni vikšavi, oziroma ob onih besedah, ki so neki prirastle naravnost iz glagolskih korenin brez zunanje natičke. In to po vsi pravici, kajti Miklošič (Vergl. Gr. II. p. 1.) uči: »Aus blossen wurzeln bestehende nominalstämme besitzt das slavische nicht.« Namesto tega pa je dodal v § 210. (Jan. 251.) dva odstavka, v kojih razpravlja pritiklino ũ, ki se je pri moških samostalnikih v slovenščini obrusila, dočim še pri ženskih in srednjih samostalnikih živi v končnicah -a in -o. Zamenil je Janežičevo priponko -elj s pravilno -telj, istotako -ev, -va s -tev, -tva. Prav dobro je preuredil odstavek o priponki -ija (p. 125.). Združil je menjšalna obrazila, katera razpravlja Janežič v §§ 258., 259., 268 in 272. v jedini § 224. Vse te in še nekatere druge preuredbe so knjigi izvestno na korist, želeti bi le bilo, da bi bil pisatelj še več opilil in preuredil. Tako uči (p. 121.): »ač pomenja, če se pritakne deblu nedovršnih glagolov, moške osebe, ki se pečajo s tém, kar glagol razodeva, n. pr.: baháč, beráč, jaháč, kopáč itd.« To pravilo je nepopolno in nepravilno. Nepopolno je, ker se ta priponka tudi pritika samostalnikom; n. pr.: bradáč, bikáč (verstockter Mensch), nosáč itd. Nepravilno je, ker se ne pritika -ač deblu nedovršnih glagolov, ampak -č (čjъ) nedoločnikovemu deblu; torej baha-ti, baha-č; jaha-ti, jaha-č, kopa-ti, kopa-č itd. Razločevati nam je namreč med priponkama -č (-čjъ) in -ač (-ačjъ); prvo imamo n. pr. v besedah: baháč, jaháč, kopáč, bič, dráč, mlatič, ribič, slávič itd., drugo n. pr. v besedah: barusáč, bradáč, brentáč, gostáč, grbáč, klunjáč itd. 1) —

Pri priponki -aj pravi pisatelj, da kaže b) na ločila v slovnici, n. pr. klicáj, vezáj, vprašáj; c) na daljavo med dvema ali več stvarmi, n. pr. lučáj, skokáj, stežáj, streljáj, tečaj. Kako se to ujema z naslovom tega oddelka: »Obrazila za osebe po njih rodu, opraviilu in lastnosti«? Ista nedoslednost se nahaja pri priponki -ák, kjer se navajajo pod b) samci v živalstvu in pod c) popirnatí denar, pa tudi snoví.

Priponka -ak (p. 121.) bi se morala razločevati od priponke -jak, da more učenec razumeti mehčanje soglasnikov; isto velja o priponkah -an in -jan (p. 122.), -ava in -java (p. 125.). Pisatelj piše: mestjan, mestjanka; Janežič je imel: meščan, meščanka, kar je pravilneje. —

Pri priponki -aš (p. 122.) je pisatelj po nepotrebnem izpustil Janežičev dostavek: »včasi se menja s končnico -až: kočijaž.«

2) Glej Miklošič o. c. p. 328 sq. in p. 332 sq.

Pri priponki -ec (p. 123.) je pisatelj izpremenil pravilo pod c). Pri Janežiči slove: »Kedar hoče (slovenščina) imenovati delajoče osebe, prideva to končnico glagolski koreniki ali osnovi, zev pa zatika v odprtih zlogih z glasnikom v; n. pr. brivec, godec, jedec, jezdec, kosec, pevec, . . . delavec, igravec, morivec, pisavec itd.« Sket pa piše: »Kedar se hoče imenovati delajoča oseba, prideva se to obrazilo glagolski koreniki ali tvornopreteklemu deležniku; na pr.: brivec, godec, jedec, jezdec, pevec, delavec (nam. delalec), igravec, morilec, pisalec itd.« Zakaj delavec, a igravec? Sploh še ni dognano, kaj je pravilno. Škrabec pravi nekje v »Cvetji«, da se na -lec po pravici pišejo le-te besede: palec, pogorelec, tkalec, stolec, kolec; vse druge podobne pa le na -vec: delavec, vladavec, oznanjavavec itd.« Šuman v manjši slovnici (p. 109.) uči: »Besede delavec, bajavec, plezavec i. e. gredo ali na prilog *delav, ali je v vrinek.« Miklošič (o. c p. 308. sq.) tudi piše: bajavec, delavec, gatavec, igravec, jacavec, lajavec, maščevavec, plezavec, posnemavec, prilizavec, prodavec, sejavec, a strelec, kolec, cêlec (ganzes osterei), mulec, mrlec (leiche), prišlici (pranser bei hochzeiten), pogorelec (prov. abbrandler), smelec (homo audax), vreclec (scaturigo), vrtelec, zdolec (westwind). Kakor se vidi iz tega, treba bo, da se v tej točki porazumemo. Po misli moji so oblike na -vec pravilnejše.

(Konec prih.)

LISTEK.

Levstikov spomenik v Velikih Laščah so odkrili dne 11. avgusta t. l. po programu, ki smo ga objavili v zadnjem listu. Udeležba narodnih društev in slovenskega razumništva iz vseh slovenskih mest, kakor tudi preprostega národa iz bližnje okolice, bila je ogromna, vendar se je izvršila vsa slavnost v najlepšem redu. Slavnostni govor je govoril g. Janko Kersnik. Spomenik stoji na trgu pred farno cerkvijo. Nad dvema ploščama se vzdiga 1 m visoka kocka in nad to 4 $\frac{1}{2}$ m visoka štirioglata piramida. Napisi, vzeti iz Levstikovih in Stritarjevih pesmij, slovejo takó:

Spredaj:

LEVSTIKU
NAROD SLOVENSKI
1889.

Na levi:

*Iz malega zaklada ti v narodi,
Sezidal si postopje veličansko;
Ti luči si roditelj in svobodi,
Jeziku Ti ime si dal slovansko!*

Na desni:

*Ko zvezde luč, poprej nikoli znane,
Prisvetil nam Tvoj duh je iz noči!*

Zadaj:

*Kakó se služi domovini sveti,
Sijajen vsgled si ti Slovincem bil!*

Popóladne se je po slavnostnem govoru g. *Jvana Hribarja* v Spodnjih Rétjah na pesnikovem rojstvenem domu odkrila spominska plošča s tem napisom:

V tej hiši je bil porojen
dné 28. septembra 1831. l.

Fr. Levstik

učenjak in pesnik slovenski.

Postavili 1889.

Udeleženci Levstikove slavnosti so si skozi Rášico gredé ogledali tudi *Trubarjev* rojstveni dom (h. št 8.), ki je bil z zastavam okrašen.

Lepó je Levstikovo slavnost povelíčevala tudi pesem, katero je Stritar zložil v spomin svojemu rojaku in prijatelju ter jo za to priliko posebej dal natisniti. Ta pesem se glasi takó:

Levstiku

v Laščah dné 11. avgusta 1889.

Od vseh straní, čez hribe in doline,
Prirómala si, množica pobožna,
V kraj malo znan slovenske domovine
Od štirih vétrov, v eni misli zložna.
Kaj vas je gnalo sem v dolensko stran?
To ni shod kakor je v semanji dan!
Vse praznično! zvonovi, strél, zastave!
Svetniku li veljajo té priprave?

Junak je bil! Kdaj mu je mehka roka
Otírala, hladila čelo vroče? —
Pri svojem on ognjišči od otroka
Ni slišal sladkega imena: oče!
Mož samec živel je do koca lét;
Dom bil je njemu ves slovanski svét:
Sreé njegovo moško je edino
Zvestó ljubilo sveto domovino.

Če ne svetniku, ali mučeniku!
Dà, mučeniku; móžu v čast ste zbrani,
Ki ni se klanjal zlatemu malíku.
Vse dni, ki so skopó mu bili dani,
Narodu živel je, a národ róz
Ni trosil mu na pot; samoten mož
Navzlic sovraštvu, národní krivici
Svoj pot je hodil, križev pot v resnici!

Nji lépe je darí posvetil božje:
To blágo srce in to bistro glavo!
Peró mu bilo hrabro je orožje
V pravičnem boji za vse lépo, pravo.
Jezika on prečistil je zlató,
Slovenščino ustvaril nam novó,
Komú beseda krepka je in gladka
In pesem kakor njemu bila sladka?

Križ vzél je, rodoljubja križ na rámo,
A trnjevenec bratje so mu pléli;
Dotlé, da se je zgrudil v zgodnjo jámo,
V prid se je trudil ljubljeni deželi. —
Zdaj, ko je mirno, blágo to srce,
Kaj bil je Levstik mu, zdaj narod vé;
Zdaj čast, zdaj hvala! prav; pri nas nobéden
Ni kakor on čésti in hvale vréden.

Drag biser bilo je sreé njegovo,
Z zvijačo on, s krivico ni se družil;
Vse pódlo je sovražil in surovo,
Sam svoj, resnici je edini služil.
Jeklena volja, neupognen vrát,
Prijatelj stanoviten, človek zlát,
V nevihti mož, naprej, po konci glávo!
Visoko nosil svéto je zastavo. —

Oj Laščanje, starjši rod med vami
 Poznal je dečka Levstika po lici,
 In bil vesel ga — kimate z glavami —
 Zdaj vsak se z njim ponaša, po pravici!
 Ta spomenik pri vas, ta kamen je
 Čestitljiv kamen, sveto znamenje,
 Kakó čestijo Laščanje rojaka,
 Slovenci vsi slovenskega junaka!

Sem bodo pozni romali rodovi,
 Pobožno kakor ljudstvo danes zbrano;
 Tu bodejo Sloveniji sinovi
 Priségali ljubezen zvesto vdano.
 Ta spomenik bo večn opomin
 Slovencu: »Bodi zvest narodu, sin!« —
 Moštvá in rodoljubja v poznem rodi
 Uzdr in vzgled Slovincem Levstik bodi! —
 J. S.

Vijolice. Pesmi za mladost. Zložila *Lujza Pesjakova*. Tiskal in založil J. R. Milic v Ljubljani 1889, m. 8, 159 str. Cena nevezani knjigi 1 gl. 10 kr., krasno vezani 1 gl. 60 kr. — Zadnje tedne je Miličeva tiskarna poslala knjigo po slovenskem svetu, na katero danes veseli opozarjamo razumnost naše, zlasti pa vse prijatelje pravega večno-lepega pesništva. Pod naslovom, zgoraj navedenim, zbrala je v tej knjigi znana pisateljica naša, gospá *Lujza Pesjakova*, krasen šopek lepó vonjavih pomladanskih vijolic, katere podaje nežni mladini slovenski. Gospá Pesjakova je že stara znanka vsem, ki se zanimajo za razvoj našega leposlovja. V prozi in poeziji je prejšnja leta v »Novicah«, v »Glasniku«, v dunajskem »Zvonu«, v »Vrtcu« in tudi v našem listu priobčevala raznovrstne proizvode svojega uma, ali odkritosrčno in prostodušno moramo reči, da nam nikoli še ni s poezijami svojimi ugodila takó, kakor z omenjeno zbirko »Vijolice«.

Pisateljica je knjigo svojo, v kateri nam objavlja nad osemdeset pesemc, razdelila na štiri dele: prvi se imenuje »Obrazi iz prirode«, drugi »Iz otročjega življenja«, tretji »Srčni glasovi« in četrti je samostalen dramatičen prizor »Ubožec«.

V prvem oddelku pesnica z globokim čutom zasleduje vse pojave v lepi prirodi: dehteča vijolica, snežnobeli zvonček, zornordeča jagoda ji ravno takó oveseljuje srce, kakor jo z bridko žalostjo polni vseh vernih duš dan ali pogled zapuščene sirote na sveti večer. In vsem tem čutom daje lep, primeren izraz v polnozvenečih verzih. Razven Stritarja pri nas še nikoli nismo čuli nikogar takó nežno in prijetno opevati krasno prirodo, vzbujati veselje do nje in hvaležnost do Stvarnika njenega. Med vsemi temi pesmimi pa nam najboljše ugaja prelepa »Velikonočna pesem« in ne moremo se vzdržati, da bi vse ne postavili tu sem, ker nam je zajedno dober vzgled tudi formalne dovršenosti.

Velikonočna pesem.

Na dan, na dan, kar kod cvetéva,
 Kar v zimskem snú še omedléva!
 Na dan, vijolica dehtéča,
 In tudi zvonček beloglav
 Ter jáglec, résa z lesk viséča,
 Cvetovi drevja in goščav!
 Na dan, na dan čaróбно mladoletje!
 Na dan, veskresno te obuja petje!
 Skorjanec vriska na višavi
 In tisoč glasov po dobri;
 Šumeče reke in potóki,
 Na vedrem nebu solnéni žar,
 Planine strme, svet široki,
 Čuteča vsaka živa stvar
 Oznanja, da oblast ljubezni mile
 Močnejša je od tème smrtne sile.

Na dan, kar je molitev svetih,
 Kar v prsih pesmij je prevnetih!
 Na dan, duhovi vsi potri,
 Iz žalosti se spet budéč;
 Razpelo glejte, grob odprti;
 Pretákajte solzé, hvaléč!
 Vam odkupljenje bilo je storjeno
 Ter vam na zemlji vse je prerójeno!
 A vé, cvetlice zornolike,
 Vé, nežnosti, veselju slike!
 Vi vsi, o katerih posvečeni
 Človeški sin dejal nekđaj:
 »Nedolžnim ne braníte k meni,
 Ker njihov je nebeški ráje« —
 Vi srce svoje Njemu izročíte,
 Moléč klečé veliko noč slavíte!

In kakor v prvem oddelku prirodo, takó opazuje pesnica v drugem raznovrstne dogodke iz otročjega življenja, katere nam z nekim posebnim, ljubeznivim humorjem pripoveduje v presrčnih pesemcah. Kakó plastično nam riše nedolžne otročje igre in šale! Mladi svet se veselo suče okoli braleca, soba je polna glasnega drobiža, ki póje in skače okoli tebe, da se napósled sam pootročiš ter se začneš igrati z njimi! To ti je veselje, to življenje! Težko je iz teh lepih pesemc izbrati najlepšo, a med najkrasnejše gotovo prištevatí nastopno:

Pri zibelí.

(Pesem kraljice Viktorije.)

Rahlo vzdúh pihljaj večerní,
Mír objémi mórje te!
Ker na svílni mu blazini
Zdaj počíva moje vse.
Sládko dete, pri zibelí
O kraljici več ne véim,
V srci svojem sámó čútím,
Da tú mati bití smém.

Ni britanska leoparda,
Ni prestola vse zlató,
Varovali te ne bodo,
Če ne čúva te nebó.
Póšlji, póšlji, Bog visóki,
Angeljev mí svojih bran,
Da nad angeljcem bedeli
Skrbno bodo noč in dan.

Kaj so Indije zakladi
Proti tebi, ljubeec moj!
Kaj ponosna mi je krona,
Ko primerjam jo s teboj!
Sládko dete, pri zibelí
O kraljici več ne véim,
V srci svojem sámó čútím,
Da tú mati bití smém.

Kadar molim, nisem žena
Jaz kraljevskega rodú,
Sem supruga le in mati,
Ki vzdihujem iz prahú:
Póšlji, póšlji, Bog visóki,
Angeljev mí svojih bran,
Da nad angeljcem bedeli
Skrbno bodo noč in dan.

V tretjem oddelku »Srčni glasovi« odpira nam pesnica pogled v svoje srce, katero preveva ljubezen do svojih hčérá, do vnukov svojih, do domovine in do nekaterih blazih mož, ki so vplivali na nje slovstveno delovanje; izmed njih je pokojncemu Levstiku in Janežiču v lepih elegijah postavila dostojen spomenik.

Dobrodejna skladnost v lepi raznovrstnosti, globok čút, plastično izrazovanje in formalna dovršenost odlikujejo to pesniško zbirko. V zadnjem oziru nas pesnica spominja prvih naših pesniških tehnikov. Nič kaj ji ni očitati. Nekako presedajo nam samó nekateri predolgi daktilski in anapestski verzi brez zareze in brez odmora. Iz národnih pesmij in iz drugih dovršenih pesmij zlasti Levstikovih in Gorázdovih in po nekoliko tudi Prešernovih jasno vidimo, da je odmora treba vsakemu dolgemu verzu, kakor je treba zareze vsakemu šestoméru. Levstik je celó učil, da mora vsak verz sploh v slovanščini imeti odmor, če ne je prejednozvočen. Levstik je védoma delal odmora v svojih verzih (in odtod je razlagati čarobno moč njegove pesniške besede n. pr. v »Otročjih igráh«), Prešeren pa najbrž nevédoma samó po čútu svojem. Primeri nastopne verze:

»Črne te zémlje // pokriva odéja
V gróbu tihótnem //, náš brátec Andréj!
Vince zlató se // v kozárcih nam sméja,
V tvójo opómbo // pijémo ga zdéj!«

Gospá Pesjakova ni pazila na to tehnično skrivnost in zatorej so zlasti daktilski verzi njeni prejednozvočni. Drugič bi želeli, da bi bila iztrebila tudi nekoliko neprijetnih tujk, »očala« n. pr. ni nič boljše beseda, nego so »špeglje«, prva je laška, druga nemška,

slovenski: *naočniki*. Velikrat se nam pripetí, da hoteč ogniti se nemčizni, zaidemo v laški zeljnik; namesto *kôsten* pišemo *omara*, ki je takó malo naša, kakor *kôsten*, ter pri tem ne pomislimo, da s tem jezik svoj prikratimo za jeden pojem, kajti národu je *omara* samó speisekasten. Ravno takó se nam je priljubila grda tujka »v okom (okúm) priti« (ital. *acume*), katera se nekaterim še po vrhu jako poetična zdí!

»Vijolice« je gospá Pesjakova posvetila prijatelju svojemu, blagorodnemu gospodu *dr. Fernejzu Zupanecu*, iskrenemu pokrovitelju mladine. Tudi to dejanje gospé Pesjakove nas je napolnilo s zadoščanjem. Vrli g. dr. Zupaneč je navzlic letom svojim — katerih mu Bog še mnogo dáj! — ohranil živo zanimanje za vsak napredek v naši književnosti in se je z dobrotami natihoma deljenimi in z modrimi svéti naši nadarjeni mladini izkazal pravega prijatelja, da nas presréčno veseli javna hvala, katero mu v pesmi izreka gospá Pesjakova. Končno še jedno besedo. Pri nas se hvali vsaka knjiga zaradi svoje zunanje oblike. To ni čudno, kar ima vsaka tiskarna svoj list ali še po več svojih listov, ki so ji na razpolaganje. Najskromnejša v tem oziru je bila doslej še Miličeva tiskarna. Zaradi prekrasne, v resnici ukusne zunanje oblike, v kateri je izdala »Vijolice«, pa zasluži, da jo javno pohvalimo.

»Slavček.« Zbirka šolskih pesmij Uglasbil Ant. Nedvêd, c. kr. učitelj godbe. — Prejeli smo nastopno pismo:

Blagorodni gospod!

Z neumornim delom in ogromnimi žrtvami se mi je posrečilo pred nekoliko leti, da sem izdal metodično urejeno zbirko šolskih pesmij za slovensko mladino v treh zvezkih. Mislil sem tedaj, da ustrežem ž njo splošni potrebi, da bode osobito učiteljstvo slovensko rado sezalo po zbirki, katero more s pridom rabiti pri poučevanju v petji; ali žal, skoro sem se prepračil, da se pri nas še ni vzbudilo óno veselje do šolskega petja, kakeršnega bi bilo pričakovati pri toli nadarjenem národu, prepračil, da se le po nekod gojí petje takó, kakor bi se moralo gojiti radi izredne važnosti svoje, skratka: da uspeva petje le ondot, kjer ima šolska mladina sama pesemske zbirke v rokah.

Nečem Vam, blagorodni gospod, navajati koristij, katere prinaša dobra pesemska knjiga, naglašati nečem, kako vpliva pesem na um in srce, samó to si usojam trditi, da šola brez šolskega petja ni popolna šola! Nadaľje tudi nečem in ne morem iskati vzrokov, zakaj se zlasti po deželi šolsko petje — lahko bi rekel — zanemarja, temveč samó zapupno se obračam do Vas, blagorodni gospod, da z vplivno besedo Svojo, izvolíte blagohotno podpirati moje podjetje in takó spešiti stvar, ki je toli pomembna za sleharno šolo. Priporočujê Vam znova svojo stvar, ostajam z odličnim spoštovanjem

udani Vam

Ant. Nevêd,

c. kr. godbeni učitelj.

Jako radi ustrezamo želji g. direktorja Nedvêda ter znova opozarjamo vse šolske kroge na v resnici krasno in izborno zbirko šolskih pesmij njegovih, katere se v treh knjižicah (I. in II. zvezek po 20, III. zvezek po 30 kr.) dobivajo pri tiskarji J. R. Milici v Ljubljani. Nedvêdov »Slavček« je po naših ljudskih šolah, zlasti po kmetih še vse premalo razširjen. Videli smo šole, v katerih ne samó otroci, ampak v katerih niti učitelj ni imel »Slavčka« v svoji posesti. Tožba g. Nedvêda, da se petje po naših šolah zanemarja in da ne more uspevati, ker otroci nimajo pesemskih zbirk v rokah, zdí se nam popolnoma upravičena, kajti otroci kmalu pozabijo pesmi, katere so se naučili, ako nimajo prilike vedno ponavljati tekst; in ker ne znajo besed, izgubé tudi veselje do petja. Želeti bi bilo, da bi vsi odločevalni faktorji delali na to, da se »Slavček« kolikor je možno razširi med našo šolsko mladino, da se ž njim ukorenini tudi veselje do petja.

»Pedagogiški letnik.« III. leto. 335 str. 8. 1889. — Uredil Fr Gabršek. Izdalo in založilo »pedagogiško društvo« v Krškem. — V Ljubljani. Natisnil J. R. Milic. — Takó se zóve knjiga, ki je ravnokar ugledala beli dan in je gotovo razveselila sleharno učiteljsko srce. — Ta »Letnik« ima naslednjo vsebino: 1. *Fr. Gabršek*: Izkustveno dušeslovje, katero biva (na 5 do 141 strani) iz teh točk: Predgovor, uvod; Pravo dušeslovje. Prvi oddelek. Predstave. Drugi oddelek. Čustva in afekti. Tretji oddelek. Teženje. Četrti oddelek. Dodatek. 2. *J. Ravnikar*: Nekaj odlomkov iz Ivana Amosa Komenskega »Didaktike« (na 147 do 195 str.). 3. *Jos. Bezljaj*: V šolski delarni (na 213 do 272 str.). 4. *Žavski*: Spomini na Dunaj (na 213 do 272 str.). 5. *I. L.*: Pogled na pedagogiško polje l. 1888. (na 273—280 str.). 6. Poročilo o »prvi slovenski stalni učilski razstavi« Pedagogiškega društva v Krškem (na 281 do 310 str.). 7. *Fr. Gabršek*: Poročilo o delovanji »Pedagogiškega društva« v tretjem letu svojega obstanka (na 311 do 314 str.). 8. Vabilo (na 315 str.).

Smelo rečemo, da je ta knjiga velike vrednosti za naše učiteljstvo, kajti v nji g. Gabršek razpravlja na prvem mestu »dušeslovje« v lepem in gladkem jeziku. To sicer ni Gabršekovo izvirno delo, kakor on sam v »predgovoru« omenja, kajti pri tem delu so mu bili glavni viri dr. Jos. Michovo »Dušeslovje«, St. Basaričkovo »Kratko izkustveno dušeslovje«, dr. G. A. Lindnerjeva: »Učebnice psychologie zkušebne«, potem Fr. Erjavčeva »Somatologija«, Ant. Zupančičeva »Pedagogika«, nadalje knjiga dr. J. Becka, dr. A. Stöckla, Fr. Hermannina in drugih; vender nam je g. Gabršek s tem delom jako ustregel. — Važni so »odlomki Komenskega«, koje je priobčil g. Ravnikar, kajti učiteljstvo bude našlo v njih marsikoje dobro zрно. — O šolski delarni piše g. Bezljaj kaj zanimivo in spretno ter nam nazorno slika kaj in kakó se učenci v delarnah učé. — Spomini na Dunaj, koje je posnel — post festum — g. Žavski (pseudonim) iz svojega dnevnika, so zeló interesantni, kajti poleg opisovanja Dunaja in okolice nahajaš v njih urnike in tvari no vsakodnevnega poučevanja na kmetijskem učiteljskem tečaji Dunajskem. — Ondukaj najdeš označeno snov različnih predmetov, koja je prav mična in poučna — V pogledu na slovensko pedagogiško polje leta 1888 nam izkušeni šolnik, g. Ivan Lapajne, kaj pregledno navaja novosti na šols. polji, novoizšle knjige in spise, ustanovljena učit. društva na novodobnem šols. polji itd., kar znači v vsem lep napredek. — Potem marljivo in spretni g. Gabršek podaje: »Poročilo« o prvi slovenski stalni učilski razstavi »Pedagogiškega društva« v Krškem in sicer to kot nadaljevanje iz II. Pedagogiškega letnika, 1888. — Tukaj nahajamo ocene raznih izišlih knjig, učil, računskih strojev, prirodopisnih in prirodoslovnih zbirk, metričnih mer, predlog za pisanje in risanje, muzikalij, vzglednih podob za pouk ženskih ročnih del, pedagogiških listov itd. — Končno beremo »Poročilo« o delovanji »Pedagogiškega društva« v tretjem letu svojega obstanka, koje je spisal g. Gabršek. Iz njega je razvidno, da je imelo društvo 438 gl. 44 kr. dohodkov in 362 gl. 77 kr. troškov. — Med drugim bodi omenjeno, da je društvo o praznovanji štiridesetletnice Nj. Veličanstva našega presvetlega cesarja Frančiška Jožefa I. slovesno otvorilo učilsko razstavo v 2. dan sept. 1888. l. ter je s tem patrijotičnim činom pokazalo, da zna čislati pomen novodobnega šolstva — Vodstvo tega velevažnega društva je v prav dobrih rokah, kajti gg Fr Gabršek (predsednik), Ravnikar (tajnik), Jamšek, Lapajne, dr. Romih, Cepuder (odborniki) in drugi so znani dobri šolniki.

Iz vsega je razvidno, da so vsi sestavki označenega »Letnika« jako zanimivi. Učitelj, to knjigo beroč, težko jo položi iz rok, dokler je ni popolnoma prečital.

Učiteljem in učiteljicam, ki premišlujejo, kaj bi naročili za svoje knjižnice, svetujem, da si omislijo to lepo knjigo, ki dela vso čast krškemu učiteljstvu, osobito odboru,

ki biva iz samih vrlih šolskih pisateljev, koji so nam porok, da bode to društvo rodilo še mnogo dobrega sadú.

Žal, da osobito primorsko učiteljstvo to društvo še kaj malo podpira. — Na prstih jedne roke bi lahko seštel vse primorske člane tega pedagogičkega društva. —

Končno še omenim, da je ta knjiga pisana v lepi slovenščini, ter se po svoji vsebini gorko priporoča učiteljstvu. — Dobiva se pri Milici v Ljubljani ali pa pri »pedagogičkem društvu« v Krškem (Gurkfeld).

V prihodnjem »Letniku« se bode priobčila metodika za vsak predmet posebe. Nadaljevali pa se bodo tudi pedagogičski klasiki. — Vrlemu društvu, ki deluje v prospeh našega šolstva, kličem: Vivat, crescat, floreat! —

Anton Leban.

Ivan Kukuljevič Sakcinski † in Adolfo Veber †. Hrvaški narod žaluje na novem grobu dveh književnih prvakov svojih. Dne 1. avgusta t. l. je umrl v 73. letu dóbe svoje na svojem posestvu v Puhakovci v Zagorji *Ivan Kukuljevič Sakcinski*, umirovljeni véliki župan županije zagrebške, predsednik hrv. slov. deželnega šolskega odbora, častni član jugoslovanske akademije, predsednik »Matici Hrvatski« itd. itd. Ivan Kukuljevič Sakcinski, prvak ilirske dóbe, vrstnik Gaju, Vrazu, Demetru, Kurelcu, Lisinskemu, Babukiču, Seljanu in Mažuraniču, bil je poslednjih petdeset let neumorno delaven na književnem polji: leposlovje in znanstvo, zlasti zgodovino jugoslovansko je obogatil z neumrjočimi deli svojega uma. — Dne 6. avgusta t. l. je umrl *Adolfo Veber-Tkalčević*, kanonik prvostolne cerkve zagrebške, akademik in književnik hrvaški, nedosežen kot stilist hrvaški, ki je z naučnimi in leposlovnimi spisi znatno pomnožil literaturo hrvaško ter se zlasti odlikoval s prekrasnimi svojimi potopisi, v katerih nam je naslikal vso krasoto divne Italije in čarobnega Carigrada. Obširnejši nekrolog o obeh književnikih hrvaških nam podá g. prof. Jos. Starè v svojih zanimivih »Pismih iz Zagreba«.

Na Vidov-dan. Piešni serbskie o Kosovskim boju v nowym przekładzie przez Izydora Kopernickiego z predmowá T. T. Jeża. Kraków. Nakład księgarni Gebethnera i spółki. 1889. 8°, III str.

Ta krasna srbskemu naródu poklonjena knjiga je lepo znamenje, kakó se tudi Poljaki zanimajo za krasne umotvore južnih svojih bratov. Sploh se jim mora priznati, da so med Slovani za Čehi, ki imajo v obče največ prevodov iz vseh slovanskih jezikov, srbske národne pesmi največ na svoja tla presajali Poljaki. Najprej je nánje opozoril Kazimír Brodziński, predhodnik Mickievičev, potem je ukrajinski slavec Bohdan Zaleski pretolmačil nekoliko zgodovinskih pesmij, Roman Zamorski pa različne národne pesmi in izdal še dve posebni knjižici »Lazarica« i »Królewicz Marko«.

Tukaj imamo pred sabo prekrasno izdavo, kjer so zopet zbrane pesmi o Kosovskem bóji v prestavi dr. Izidora Kopernickega, profesorja krakovskega vseučilišča. G. prof. Kopernicki je na lepem glásu kakor *antropolog*, ki pa tudi pozna posebno dobro národno življenje Poljakov in Rusinov, o čémer pričajo njegovi doneski v izdanih krakovske akademije znanosti. Kakor mora vsak slovanski učenjak, ogledal se je tudi on dalje po slovanskem svetu in med njegovimi národnimi zakladi so se tudi njemu posebno prikupile srbske národne pesmi. O Kosovskem bóji nam jih podaje štirinajst v izvrstnem prevodu. Zaleski, ki nikoli ni videl Srbije, in Zamorski, ki je le mahoma čézno potoval, nista po znala srbskega naróda, njegov duševni život jima zaradi tega ni mogel biti jasen in glasovom srbske pesmi se nista privadila, njiju prevodi so zatorej precéj svobodni. Vse drugače je to pri g. prof. Kopernickem, ki se je korenito seznanil s srbskim naródom in njegovim umetníštvom. Njegova prestava ali kakor sam pravi »tolmačenje« je lahko uzor, kakó se naj prelaga; čitajo se pri njem srbske národne pesmi če ne povsod — kateri prelagalec pa tudi more kaj takega doseči — ali vender navadno kakor srbski izvirnik.

G. profesor tega ni dosegel s tem, da se drži nekritično srbskih besed in konstrukcij, v čemer takó radi grešévalo prelagalci iz slovanskih jezikov, ampak on je razumel podbrati zmerom primerne poljske izraze, kakor se vidi zlasti iz „Kosovske djevojke“ (str. 92.—93.)

Knjiga ima na prvih 33 stranéh kot predgovor „historjzoficizny“ pogled na Vidovdan in srbsko zgodovino sploh iz peresa znanega poljskega pisatelja T. T. Ježa.

Kakó so se tudi Poljaki na Ruskem tega v zgodovini slovanstva važnega dne spominjali, kaže nam 24. številka z dne 28. (16.) junija največjega tamošnjega tednika, izvrstno urejanega petrogradskega „Kraja“, lista, ki izkuša pod uredništvom Erazma Piltza posredovati med Poljaki in Rusi in se more toplo priporočati vsem ónim, ki se zanimajo za poljske in ruske razmere. Uvodni članek je pisan od takega poznavalca slovanstva kakor je Vladimir Spasowicz, prvi petrogradski advokat, znani sodelavec Pypinov v njegovi „Istoriji slavjanskih literatur“. Razven še drugega večjega zgodovinskega članka o tem predmetu je cela obširna priloga „Przegład literacki“ posvečena temu dnevi. Zanimivi so že samó nadpisi élanokv: *Kosovo pole*, Radovana Košutića (Srba). *Ułamki z epepei Kosowskiej w przekładzie Bohdana Zaleskiego* *Zdziejów (zgodovine) dawnej Serbji*, Adama Mickiewicza. *Historja upešniona*, T. T. Ježa. *Serbja w literaturze polskiej*, Bronisława Grabowskiego. *Fragments z epepei Kosowskiej w przekładzie Iz. Kopernickiego*. *Na Awale*. *Opowiadanie z przeszłości serbów* Joz. F. Toužimskiego (Čeha), Słom. A. B. P. *Język serbski w rozpinié stowiańskiej*, Jana Losia. *Chronologja serbska*. Kdor sledi za slovanskimi literaturami, rad prizná, da nijedna ni prinesla takó vsestranskih in zanimivih élanokv k temu dnevi kakor »Krajova« slavnostna številka. Žalostno je, da to najbolj velja o — ruski. Ne govorim o tem, da ruska literatura razven nekaterih odlomkov do danes še ni dognala večjih prevodov srbskih národnih pesmij nego so Puškinove iz — francoskega prevoda v prozi. Véliki pesnik, ki je dobro poznal rusko národno pesem, pogodil je v genialnosti svoji tudi po takem poti précej národni duh; naslednika, ki bi se pa držal izvornika, do danes še ni našel. Ali celó o zadnjih srbskih slavnostih, v katerih je ruska država igrala vender takó važno ulogo, ruski listi ravno takó kakor naši o ruskih razmerah, katere zaradi tega tudi takó dobro poznamo, poročajo kakor navadno le po poročilih dunajskega „Correspondenz-Bureau“ in dunajskih listov. Izjemo je delal vsaj visokooficijozni „Varšavskij dnevnik“, katerega urednik g. Kulakovskij, nekdanji profesor ruskega jezika na belgradski visoki šoli, je v času svoje navzočnosti pri slavnostih vsaj malo dopisoval in drugače zajema vender mnogo iz srbskih listov, posebno avstrijskih. »Spoznajmo se« treba je pač še vedno Slovanom klicati na vseh concih.

Matija Murko.

„Ljubljanski Zvon“

izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji vse leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30., éetr let 1 gld. 15 kr.

Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.

Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Lastniki in založniki: Fr. Levec i. dr. — Izdajatelj in odgovorni urednik: Fr. Levec. Uredništvo in upravništvo v Ljubljani, v Medijatovi hiši na Dunajski cesti, 15.

Tiska »Narodna Tiskarna« v Ljubljani.